

Företagsekonomiska institutionen
EKONOMIHÖGSKOLAN VID
LUNDS UNIVERSITET

HT 2007

Biståndsorganisationers årsredovisningar

En studie av informationsvärde och tydlighet

Johanna Salekär, 830706-7127
Anna Åberg, 721116-0069

Handledare
Gunnar Wahlström

Förord

Föreliggande uppsats behandlar vilket informationsvärde biståndsorganisationers årsredovisningar har för bidragsgivaren. Att skriva om detta ämne har varit intressant och lärorikt. Det känns relevant att få redogöra för ett område där faktorer som kan påverka människors vilja att bidra till en mer rättvis resursfördelning står i centrum. I en tid då många biståndsorganisationer får mycket negativ kritik, bland annat i media, känns det särskilt aktuellt att med denna studie få ge ett bidrag till debatten.

Vi vill rikta ett stort tack till vår handledare Gunnar Wahlström för den hjälp och de värdefulla råd han har gett oss under arbetets gång.

Vi vill även tacka de representanter från respektive organisation som har ställt upp och svarat på vår enkät.

Lund 2008-01-08

Johanna Salekärr

Anna Åberg

Abstract

Title: Biståndsorganisationers årsredovisningar - en studie av informationsvärde och tydlighet

Seminar date: 18/01/2008

Course: FEK K01, Bachelor Thesis in Accounting, 15 credits

Authors: Johanna Salekär, Anna Åberg

Supervisor: Gunnar Wahlström

Key Words: Accounting, Annual audit, Foundation, Foreign aid, Non profit organization, Trust,

Purpose: The purpose of this thesis is to evaluate the information value of the annual audits in aid organizations from a contributor's point of view.

Theoretical perspectives: Based on the different laws, and how they have developed, other norms and trust of the society. The frame of reference has been built-up by literature, articles and reports.

Methodology: An analysis of the organization's annual audits has been made, and also questionnaire sent out to respondents of the organizations.

Results: There is a difference in how much information the different organizations include in their annual audits. The information required by law is included by all organizations, but other information that can be of importance to the contributors varies.

1	Inledning.....	6
1.1	Bakgrund och problemformulering.....	6
1.2	Syfte	8
1.3	Disposition	8
2	Litteratur.....	8
2.1	Allmänt om redovisning.....	9
2.1.1	Redovisningens användningsområde och utveckling	9
2.1.2	Redovisningens mål	11
2.1.3	Redovisningens kvalitativa egenskaper	12
2.1.3.1	Begriplighet.....	13
2.1.3.2	Relevans	13
2.1.3.3	Tillförlitlighet.....	14
2.1.3.4	Jämförbarhet.....	14
2.1.3.5	Motsättningar och avvägningar kring redovisningens kvalitativa egenskaper.....	15
2.2	Redovisning i insamlingsorganisationer	15
2.2.1	Ideella föreningar	15
2.2.2	Stiftelser	16
2.2.3	Bokföring och avslut av räkenskapsår	17
2.2.4	Årsredovisning	19
2.2.5	God redovisningssed i insamlingsorganisationer	21
2.3	Kontroll av insamlingsorganisationer	22
2.3.1	FRII – Frivilligorganisationernas insamlingsråd.....	22
2.3.1.1	Mall för årsredovisning	23
2.3.2	SFI – Stiftelsen för insamlingskontroll	24
2.3.2.1	90-konto	24
2.4	Förtroende	25
2.5	Sammanfattning	27
3	Metod	29
3.1	Angreppssätt.....	29
3.2	Datainsamling.....	30
3.2.1	Analys av årsredovisningar	30
3.2.1.1	Kodning.....	31
3.2.2	Uppföljande frågor till respektive organisation	32
3.3	Urval.....	32
3.3.1	Biståndsorganisationer	33
3.3.2	Respondenter från respektive biståndsorganisation	34
3.4	Sammanfattning	34
4	Empiri.....	36
4.1	Analys av årsredovisningar	36
4.1.1	Analysfrågor.....	36
4.1.1.1	Kategori A: Information om medlemmar och förvaltning	36
4.1.1.2	Kategori B: Syfte och ändamål	37
4.1.1.3	Kategori C: Kostnader.....	38
4.1.1.4	Kategori D: Kontroll	39
4.1.1.5	Kategori E: Utformning och övrigt	40
4.1.1.6	Råd vid fortsatt läsning av analysen i denna uppsats.....	42
4.2	Analysresultat.....	44
4.2.1	Kategori A: Information om medlemmar och förvaltning.....	44

4.2.2	Kategori B: Syfte och ändamål	45
4.2.3	Kategori C: Kostnader.....	46
4.2.4	Kategori D: Kontroll	48
4.2.5	Kategori E: Utformning och övrigt	49
4.3	Enkät till biståndsorganisationerna	51
4.4	Sammanfattning	52
5	Slutdiskussion.....	54
5.1	Inledning.....	54
5.2	Forskningsfrågan besvaras	54
5.3	Studiens teoretiska bidrag	56
5.4	Reflektioner över studien	57
5.5	Förslag till fortsatta studier	57
	Litteraturförteckning	59
	Bilaga 1 - Verksamhetsbeskrivning	62
	Bilaga 2 – Frågor till biståndsorganisationer	65

Förkortningar

BF	Barnfonden
BFL.....	Bokföringslagen
BFN	Bokföringsnämnden
Ca	Caritas
FRIL.....	Frivilligorganisationernas insamlingsråd
HP	Hungerprojektet (Sverige)
HS.....	Hoppets Stjärna
HSU.....	Humana Sverige (UFF)
IM	Individuell Människohjälp
RB.....	Rädda Barnen
RK	Svenska Röda Korset
Un.....	UNICEF
SFI.....	Stiftelsen för insamlingskontroll
ÅRL.....	Årsredovisningslagen

Figurförteckning

Fig. 1. Uppsatsens disposition

Fig. 2. Redovisningens kvalitativa egenskaper

Fig. 3. Bokföringsskyldighet i ideella föreningar

Fig. 4. Bokföringsskyldighet i stiftelser

Fig. 5. Skyldighet att upprätta årsredovisning

Fig. 6. Svenska folkets förtroende för insamlingsorganisationer, och för att bidragen når fram till de behövande och till avsedda projekt

Fig. 7. Skiss över årsredovisningsanalys

Prisbasbelopp 2006

Prisbasbeloppet år 2006 var 39 700 SEK¹

I denna uppsats används begreppen insamlingsorganisation och biståndsorganisation synonymt.

¹ http://www.scb.se/templates/tableOrChart____33883.asp

1 Inledning

I detta kapitel ges läsaren först en bakgrund till det problem som uppsatsen avser att behandla. Vidare ges, i samma avsnitt, en problemformulering. Därefter beskrivs uppsatsens syfte och disposition.

1.1 Bakgrund och problemformulering

För många människor är krig, svält och fattigdom en del av vardagen. Dessa människor kan få ett lättare liv med hjälp av biståndsorganisationerna i rikare länder. För att få in så mycket bidrag som möjligt och på så sätt kunna hjälpa så många som möjligt, är dessa organisationer beroende av människors tillit och vilja att hjälpa. Med jämna mellanrum framkommer dock att bistånden inte alltid redovisas rätt, och att en del av pengarna inte kommer fram till de projekt som utlovas.

Riksrevisionsverket har nyligen (september 2007) offentliggjort en rapport där det framgår att biståndspengarna inte använts till det som fastställts.² I rapporten undersöks 15 utvalda projekt inom organisationer som Sida samarbetar med, för att se om dessa agerar i enlighet med träffade avtal. De har funnit att det förekommer oegentligheter och väsentliga fel i räkenskaperna i många fall.³ ”Räkenskaper, resultatrapportering samt övrig information som verifierar genomförd projektverksamhet är i många fall av sådan undermålig kvalitet att det inte går att bedöma hur biståndsmedlen använts.”⁴ För bidragsgivare kan sådana rapporter göra att de tappar förtroendet för alla biståndsorganisationer, eftersom det kan vara svårt att skilja ut de skötsamma från dem som missköter sig.

Förtroende för ett samhälle, en organisation eller en grupp kan byggas upp med hjälp av lagar, regler eller kontrakt. Det kan också bygga på etiska sedvanor och ömsesidiga moraliska skyldigheter, vilka ger medlemmarna förtroende för varandra. Besluten att stödja dessa organisationer baseras då inte på egenekonomiska intressen.⁵ I princip all

² http://www.riksrevisionen.se/templib/pages/NewsPage____1664.aspx

³ Oegentligheter inom bistånd, Riksrevisionen, 2007:20

⁴ Oegentligheter inom bistånd, Riksrevisionen, 2007:20, sid 50

⁵ Fukuyama, Francis, *Trust* (1996)

ekonomisk verksamhet i den moderna världen utövas av organisationer som är beroende av en hög grad av förtroende.⁶

Norra Europa har historiskt sett en kultur med hög grad av förtroende,⁷ men också en låg grad av korruption.⁸ Korruption är däremot vanligt i fattiga utvecklingsländer där politikernas löner är låga och ekonomin inte är transparent, eller där en stark mediabevakning saknas. Korruption föreligger när politiker använder sin makt för privat vinning, till exempel genom att ta mutor eller förskingra publika medel. Det kan också handla om att vissa utvalda företag eller intressegrupper särbehandlas och får orättvisa fördelar framför andra.⁹

Enligt Riksrevisionens rapport¹⁰ är de svenska biståndsorganisationerna inte tillräckligt medvetna om riskerna för korruption och andra oegentligheter i mottagarländerna. De svenska revisorerna läser ofta i stort sett bara slutrapporterna och de lokala revisionsintygen innan projektrapporterna godkänns, vilket inte är tillräckligt utan skapar en skenbar trygghet gällande de förhållanden som råder. Detta gör att kontrollen och skyddet mot korruption är otillräckligt.¹¹

Trots eventuella oegentligheter i mottagarländerna kan det vara av intresse att se vilken information läsaren kan hitta i årsredovisningar och om denna information skiljer sig mycket mellan olika organisationer. Framför allt är det intressant att se hur de olika organisationerna redovisar intäkter och kostnader i resultatrapporten, och vilken information som framkommer i förvaltningsberättelsen. Vad säger biståndsorganisationernas årsredovisningar och hur förtroendeingivande är de egentligen? Är välkända organisationer mer tillförlitliga än mindre välkända?

I den här studien kommer årsredovisningar från olika biståndsorganisationer att jämföras. Det som främst kommer att studeras är hur väl organisationerna följer regelverket i ÅRL, vilken övrig information som skrivs ut och hur tydlig denna är, samt om det går att som vanlig bidragsgivare utläsa vart pengarna faktiskt tar vägen.

⁶ Fukuyama, Francis, *Trust* (1996)

⁷ Fukuyama, Francis, *Trust* (1996)

⁸ Rose-Ackerman, Susan, *Corruption and government* (2006)

⁹ Rose-Ackerman, Susan, *Corruption and government* (2006)

¹⁰ Oegentligheter inom bistånd, Riksrevisionen, 2007:20

¹¹ Oegentligheter inom bistånd, Riksrevisionen, 2007:20

1.2 Syfte

Syftet med denna uppsats är att undersöka vilket informationsvärde insamlingsorganisationernas årsredovisningar har för den potentielle givaren.

Läsaren av denna uppsats kanske ser det som osannolikt att biståndsorganisationernas genomsnittliga bidragsgivare de facto läser organisationernas årsredovisningar och använder sig av informationen. För att förtydliga undersökningens syfte skall därför sägas att huruvida givarna faktiskt läser årsredovisningarna är av underordnad betydelse. Frågan som ställs är hur användbar årsredovisningen är förutsatt att den faktiskt läses med viss noggrannhet.

1.3 Disposition

Uppsatsen inleds med en genomgång av litteratur. Först ges en sammanfattning om redovisning i allmänhet och därefter tas regler och normer kring redovisning i ideella föreningar och insamlingsstiftelser upp. Sist i kapitlet tas ämnet förtroende upp.

Det därpå följande kapitlet behandlar den metod som har använts i studien. Det ges en beskrivning av angreppssätt, datainsamling och urval.

I kapitel fyra återfinns resultaten från analysen av årsredovisningar samt en sammanställning av enkätsvaren. Till detta ges också kommentarer.

Det avslutande kapitlet innehåller en diskussion om undersökningsresultaten samt förslag till fortsatt forskning.

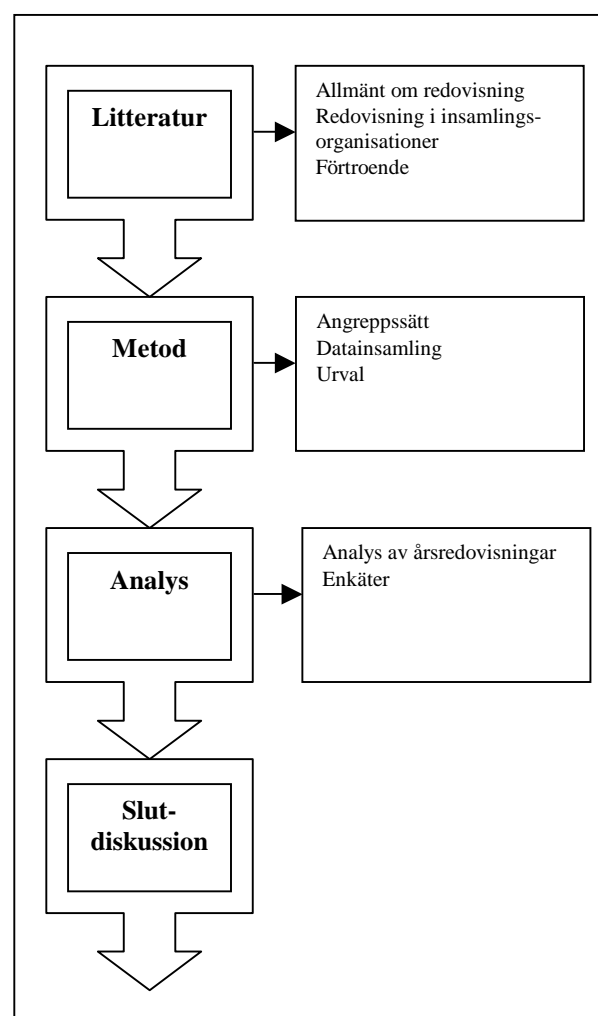

Fig. 1. Uppsatsens disposition

2 Litteratur

I detta kapitel redogörs för vilken litteratur, vilka lagar, regler och principer, som utgör referensram för undersökningen. Först ges en sammanfattning om redovisning i allmänhet och därefter beskrivs bokföring och redovisning i ideella föreningar. Slutligen beskrivs ämnet förtroende och dess betydelse för biståndsorganisationernas verksamhet.

2.1 Allmänt om redovisning

För att få en ökad förståelse för redovisningen i ideella föreningar och insamlingsstiftelser kan det vara nyttigt att först få en kort beskrivning av redovisning i allmänhet. Därför behandlas i följande stycken redovisningens funktion, utveckling och mål, samt dess kvalitativa egenskaper.

2.1.1 Redovisningens användningsområde och utveckling

I början av 1900-talet var syftet med redovisningen framför allt att den enskilde ägaren skulle kunna kontrollera vad som hade hänt i företaget och hur utvecklingen såg ut. Redovisningsteorierna utvecklades också till en början framför allt för att passa varuproducerande, privata företag. Balansräkningen var i centrum och tillgångar och skulder värderades till verkligt värde.¹²

Så småningom började dessa traditionella teorier även att tillämpas inom andra verksamheter. Detta medförde dock ofta problem eftersom de nya användningsområdena inte sällan rörde organisationer med egenskaper som skiljde sig från de klassiska företagens karaktärsdrag. Till exempel uppkom problem som att definitionen av det egna kapitalet i offentlig sektor var svår att fastställa.¹³

Som en reaktion på redovisningsproblemen kom alternativa teorier att växa fram, teorier som antingen ville ersätta eller modifiera traditionell teori. Denna utveckling av

¹² Falkman, Pär, *Teori för redovisning*, (2000)

¹³ Falkman, Pär, *Teori för redovisning*, (2000)

redovisningsteorier ledde så småningom till att det fanns möjlighet till ett allt bättre beslutsfattande.¹⁴

Redovisningen är alltså ett viktigt verktyg när det gäller ekonomiska beslutsfattanden. Som ovan nämnts användes redovisningen först av ägaren för kontroll av företaget, men i takt med att företagen blev större, aktieägarna fler och kretsen av intressenter vidare, vidgades användningsområdet. Externa finansiärer, till exempel banker, kunde använda sig av redovisningen för att bland annat bedöma företagets betalningsförmåga och på så sätt besluta om de skulle investera i verksamheten eller inte.

Redovisning har inte alltid setts som ett pålitligt och rättvisande redskap. Efter den amerikanska börskraschen 1929 riktades hård kritik mot redovisningen och olika intressegrupper menade att om denna hade varit tydligare och mer tillförlitlig så kunde många skador ha undvikits eller åtminstone ha blivit lindrigare. Redovisningen utvecklades härefter från att ha varit förmögenhetsorienterad till att bli mer resultatorienterad. Denna inriktning visade mer på hur den faktiska verksamheten i företaget hade utvecklats. Behovet av en reglerad redovisning, som medförde att informationen blev pålitlig, växte, och för att tillfredsställa detta behov skapades lagar och tillsyningsmyndigheter.¹⁵

I Sverige startade utvecklingen av finansiell redovisning i samband med Kreugerkraschen 1932. Skandalen ledde till att industrin förlorade mycket av sitt anseende och samhället började inse behovet av kvalificerade revisorer. Redovisningsprofessionen etablerade sig under denna tid, men var för oorganiserade för att kunna ta egna initiativ. Istället var det den svenska välfärdsstaten som satte reglerna, vilka också påverkades av arbetarrörelsens framväxt. Först när den svenska staten började uppleva finansiella svårigheter återfick industrin sin legitimitet och kapitalmarknadens informationsbehov uppmärksammades.¹⁶ Redovisningen har således influerats av flera olika institutioner och har påverkats/påverkas i varierande grad av marknad, stat och samhälle.¹⁷ Krafterna som har påverkat redovisningens utveckling har inte alltid varit optimala för

¹⁴ Falkman, Pär, *Teori för redovisning*, (2000)

¹⁵ Falkman, Pär, *Teori för redovisning*, (2000)

¹⁶ Jönsson, Sten, *Role Making for Accountancy while the State is Watching*, *Accounting, Organizations and Society*, Vol. 16, No. 5/6, pp. 521-546, 1991

¹⁷ Puxty, A.G., Willmott, Hugh C., Cooper, David J., Lowe, Tony, *Modes of Regulation in Advanced Capitalism: Locating Accountancy in Four Countries*, *Accounting, Organizations and Society*, Vol.12, No. 3, pp. 273-291, 1987.

biståndsorganisationerna och deras speciella behov. Detta är väsentligt att ha i åtanke då studier av organisationernas redovisning utförs.

Historiskt sett har intensiteten i redovisningsdebatten varierat. Ett mönster som tycks framkomma är att debatten har tagit fart då det finns en allmän känsla av oordning, ett förslag på en möjlig lösning och en expertgrupp som kan utarbeta de tekniska detaljerna.¹⁸ Således skulle den nuvarande känslan av oordning i insamlingsorganisationernas redovisning (grundad på bland annat Riksrevisionens rapport¹⁹) kunna leda till en nyttig debatt som ger en positiv utveckling.

2.1.2 Redovisningens mål

Övergripande kan sägas att målet med en verksamhets redovisning är att värdera organisationens förmögenhet till verkligt värde, samt att redogöra för förändringen i densamma. Inställningen att finansiärer och investerare är de enda användarna har övergivits, och numera består redovisningsanvändarna av många olika grupper, såsom stat, kommun, företagsledning, analytiker, journalister och anställda. En annan grupp av potentiella redovisningsanvändare är insamlingsorganisationernas givare, vilka kan ses som en typ av investerare. En tydlig och informativ redovisning kan avgöra i vilken organisation givaren väljer att investera sina pengar.

Gemensamt för redovisningsanvändarna är att alla med hjälp av redovisningen söker minska osäkerheten om framtiden och möjliggöra ett rationellt beslutsfattande. Att användaren har ett visst kunnande inom ekonomi och redovisning är dock en förutsättning för att dessa mål skall kunna uppnås.²⁰

Informationen ser emellertid olika ut beroende på att olika organisationer har olika intressenter och att den enskilda verksamheten strävar efter att redovisa den typ av information som deras redovisningsanvändare efterfrågar. På så sätt skiljer sig innehållet i en insamlingsorganisationens årsredovisning från till exempel ett privat vinstdrivande

¹⁸ Jönsson, Sten, *Role Making for Accountancy while the State is Watching*, Accounting, Organizations and Society, Vol. 16, No. 5/6, pp. 521-546, 1991

¹⁹ Oegentligheter inom bistånd, Riksrevisionen, 2007:20

²⁰ Falkman, Pär, *Teori för redovisning*, (2000)

företags årsredovisning. Det vinstdrivande företaget vill redovisa vinst, medan det för insamlingsorganisationen viktigaste målet är att visa på ändamålsuppfyllelse.

2.1.3 Redovisningens kvalitativa egenskaper

För att förstå normgivarens inställning angående redovisningen och få hjälp att tolka en årsredovisnings innehåll kan redovisningsläsaren använda sig av den så kallade föreställningsramen.²¹ Ramen behandlar bland annat redovisningens syfte och redovisningens kvalitativa egenskaper. Dessa kvalitativa egenskaper är intressanta då de avgör hur nyttig informationen i de finansiella rapporterna blir för användarna. Egenskaperna har alltså betydelse också för insamlingsorganisationernas intressenter eftersom hög kvalitet på redovisningen medför högt informationsvärde.

De fyra viktigaste egenskaperna är begriplighet, relevans, tillförlitlighet och jämförbarhet²² och dessa beskrivs mer ingående nedan. Användarens kunskapsnivå och den enskilda beslutssituationen påverkar egenskapernas inverkan.²³

Egenskaperna kallas ibland även *kriterier*²⁴ och för att få en överblick över dessa har följande figur från Artsbergs bok *Redovisningsteori*²⁵ valts som illustration:

Begriplighet	Relevans	Tillförlitlighet	Jämförbarhet
	Tillbakablickande information	Korrekt bild	Över tiden
	Framåtblickande information	Innebörd före form	Mellan företag
	Väsentlighet	Neutralitet	
		Försiktighet	
		Fullständighet	

Fig. 2. Redovisningens kvalitativa egenskaper

²¹ Även kallade referensramar. Fr eng. *Conceptual Framework*

²² Internationell redovisningsstandard i Sverige: IFRS/IAS 2007, Föreställningsram för utformning av finansiella rapporter, p. 24

²³ Falkman, Pär, *Teori för redovisning*, (2000)

²⁴ Artsberg, Kristina, *Redovisningsteori -policy och -praxis*, (2003)

²⁵ Artsberg, Kristina, *Redovisningsteori -policy och -praxis*, (2003), fig. 5:7, s.168

2.1.3.1 Begriplighet

Egenskapen begriplighet innebär att den information som lämnas i finansiella rapporter skall vara lättbegriplig för användarna. Användaren förutsätts emellertid ha rimliga kunskaper inom relevanta områden samt att studera rapporterna med skälig noggrannhet. Viss information kan vara så komplex att den blir för svårhanterlig för vissa användare. Sådan information får dock inte uteslutas enbart på grund av detta, om informationen trots allt är att anse som relevant för beslutsfattandet.^{26, 27}

2.1.3.2 Relevans

Den information som har ett värde i användarens beslutssituation är att betrakta som relevant. Relevanta upplysningar kan hjälpa användaren att dels få tidigare bedömningar bekräftade (*tillbakablickande information*) och dels göra uppskattningar om aktuella och framtida händelser (*framåtblickande information*).²⁸

Eftersom redovisningsinformationen skall möjliggöra en bedömning av framtida betalningsflöden är det till exempel teoretiskt sett mer relevant att organisationen i rapporteringen använder sig av begrepp som intäkter och kostnader istället för faktiska in- och utbetalningar. Vidare är den historiska informationen viktig; en möjliggjord jämförelse av prognoser och utfall förbättrar användarens utsikter att fatta rationella beslut.²⁹

Slutligen är även tidpunkten för informationens avlämnande avgörande för dess relevans (*väsentlighet*). Gammal information har litet eller inget värde, alltså måste det finnas en viss snabbhet i rapporteringen.³⁰

²⁶ Internationell redovisningsstandard i Sverige: IFRS/IAS 2007, Föreställningsram för utformning av finansiella rapporter, p. 25

²⁷ Artsberg, Kristina, *Redovisningsteori -policy och -praxis*, (2003)

²⁸ Falkman, Pär, *Teori för redovisning*, (2000)

²⁹ Falkman, Pär, *Teori för redovisning*, (2000)

³⁰ Falkman, Pär, *Teori för redovisning*, (2000)

2.1.3.3 Tillförlitlighet

Redovisningsinformationen får inte innehålla väsentliga felaktigheter eller vara vinklad eftersom den då inte är att betrakta som tillförlitlig.³¹ Informationen skall ge en *korrekt bild* av inträffade händelser och redovisa desamma ”i enlighet med ekonomisk innebörd, och inte enbart i enlighet med juridisk form”³² (*innebörd före form*).

För att informationen skall vara tillförlitlig krävs att det finns möjlighet att verifiera redovisade transaktioner, och att den präglas av *neutralitet*.³³

De finansiella rapporterna skall upprättas med viss *försiktighet*, till exempel vad gäller möjligheten att få betalt för osäkra fordringar. Slutligen skall informationen vara *fullständig* så långt det är rimligt i förhållande till kostnaderna att ta fram den.³⁴

2.1.3.4 Jämförbarhet

Egenskapen jämförbarhet innebär att användaren med hjälp av redovisningsinformationen dels skall ha möjlighet att jämföra finansiella rapporter från ett företag från en längre period (*över tiden*) och dels kunna jämföra *olika organisationer* med varandra. För att detta skall vara genomförbart måste användaren informeras om vilka redovisningsprinciper som har använts vid upprättandet av rapporterna. Organisationen måste vara konsekvent i sina redovisningsmetoder. Om de byter metod måste de tydligt redogöra för detta och upplysa om bytets eventuella effekter.^{35,36}

³¹ Internationell redovisningsstandard i Sverige: IFRS/IAS 2007, Föreställningsram för utformning av finansiella rapporter, p. 31

³² Internationell redovisningsstandard i Sverige: IFRS/IAS 2007, Föreställningsram för utformning av finansiella rapporter, p. 35

³³ Falkman, Pär, *Teori för redovisning*, (2000)

³⁴ Internationell redovisningsstandard i Sverige: IFRS/IAS 2007, Föreställningsram för utformning av finansiella rapporter, p. 37-38

³⁵ Internationell redovisningsstandard i Sverige: IFRS/IAS 2007, Föreställningsram för utformning av finansiella rapporter, p. 39-40

³⁶ Falkman, Pär, *Teori för redovisning*, (2000)

2.1.3.5 Motsättningar och avvägningar kring redovisningens kvalitativa egenskaper

Redovisningens kvalitativa egenskaper kan ibland vara förknippade med inbördes motsättningar. Ett exempel på detta är att redovisningsinformation förlorar sitt värde med tiden; gammal information saknar i många fall relevans. Motsättningen i det här fallet ligger i att det ofta är nödvändigt att en viss tid förflyter för att informationen skall bli tillförlitlig. Alltså; en viss tid måste förflyta för att informationen skall bli tillförlitlig, men ju längre tid som förflyter desto mer minskar informationens relevans.³⁷

Vidare skall det i redovisningen tillämpas viss försiktighet för att säkra tillförlitligheten, men om man är alltför försiktig i sin redovisning kan detta inverka på bilden av organisationens ställning så att denna inte längre är korrekt. Till exempel får en tillgång inte värderas för högt (värdera med *försiktighet*) men den får inte heller värderas för lågt (värderingen skall ge en *korrekt bild*). Organisationen måste göra avvägningar och balansera de olika egenskapskraven när de upprättar sin årsredovisning.³⁸

2.2 Redovisning i insamlingsorganisationer

Detta avsnitt inleds med en definition av ideella föreningar (2.2.1) och stiftelser (2.2.2). Därefter beskrivs vilka redovisningsregler som är tillämpliga inom dessa typer av organisationer.

2.2.1 Ideella föreningar

En ideell förening har antingen ett ideellt ändamål, (som kan vara till exempel politiskt, religiöst, välgörande eller vetenskapligt), eller har som syfte att främja medlemmarnas ekonomiska intressen (exempelvis fackföreningar och hyresgäströrelsen). Om föreningen är av de sistnämnda slaget får den ej bedriva ekonomisk verksamhet. En ideell förening får alltså bedriva ekonomisk verksamhet om målsättningen är ideell.³⁹

³⁷ Artsberg, Kristina, *Redovisningsteori -policy och -praxis*, (2003)

³⁸ Artsberg, Kristina, *Redovisningsteori -policy och -praxis*, (2003)

³⁹ http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=209829&i_word=ideell%20f6rening

En ideell förening är en juridisk person och kan till exempel teckna avtal och inneha egendom.⁴⁰ Föreningen skall ha stadgar som innehåller organisationens namn, ändamål och anger hur beslut skall fattas. Det skall också finnas en styrelse.⁴¹ I denna uppsats är enbart ideella föreningar med ideellt intresse väsentliga.

Skillnaderna mellan ett vinstdrivande företag och en ideell förening är flera. Till exempel ser organisationernas transaktioner med omvärlden olika ut. Transaktionerna i en ideell förening är inte alltid monetära. Gåvor till exempel, ges dels i form av pengar, men ofta även i form av frivilligt arbete och materiella tillgångar. Detta inflöde av resurser är inte heller alltid relaterade till några utgifter och utflödet av resurser ur organisationen leder sällan till inkomster. Jämförelsevis är ett vanligt vinstdrivande företags inflöde normalt förknippat med utgifter och dess utflöde med inkomster.⁴²

I det klassiska vinstdrivande företaget arbetas det för att maximera ägarnas förmögenhet. Syftet med en ideell organisation däremot, är att tjäna bidragstagaren till ett lågt pris eller gratis. Olika mått på framgång används. I ett vinstdrivande företag är till exempel räntabiliteten ett viktigt mått, medan en ideell förening istället kanske analyserar hur stor del av de insamlade medlen som har gått till det förutbestämda ändamålet.⁴³

2.2.2 Stiftelser

En stiftelse bildas av en eller flera stiftare som för ett bestämt ändamål vill skapa en varaktigt bestående, självständig förmögenhet. Denna förmögenhet bildas av egendom som stiftaren själv tillskjuter.⁴⁴ Det krävs också att förmögenheten skall kunna beräknas räckta fem till sex år. Stiftelsens uppgift är att främja det ändamål som bestämts av den eller de personer som bildat den. En stiftelse har varken medlemmar eller delägare.⁴⁵

⁴⁰ <http://www.bolagsverket.se/informationsmaterial/ideell/15.html>

⁴¹ http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=209829&i_word=ideell%20f6rening

⁴² Gustafson, Agneta, *Normer och praxis: tre ideella föreningar och deras redovisning*, (2006)

⁴³ Gustafson, Agneta, *Normer och praxis. [2], En pilotstudie av redovisningen i 39 insamlingsorganisationer: fallstudier av tre ideella föreningar och deras redovisning*, (2006)

⁴⁴ http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=315410&i_word=stiftelse

⁴⁵ Hemström, Carl & Giertz, Margareta, *Föreningar* (2007)

Det finns tre typer av stiftelser: stiftelser i allmänhet, insamlingsstiftelser och kollektivavtalsstiftelser.⁴⁶ En insamlingsstiftelse har som uppgift att använda de pengar som flyter in för att främja ett bestämt och varaktigt ändamål.⁴⁷ I denna uppsats är insamlingsstiftelser relevanta.

2.2.3 Bokföring och avslut av räkenskapsår

Ideella föreningar är bokföringsskyldiga enligt BFL (1999:1078) sedan 1/1 2001. Detta gäller alltid om föreningen bedriver näringsverksamhet eller är moderföretag i en koncern. I annat fall gäller bokföringsskyldigheten om värdet av föreningens tillgångar överstiger 1,5 miljoner kr (trettio prisbasbelopp enligt lagen 1962:381 om allmän försäkring). Om värdet varit lägre än gränsvärdet de tre senaste räkenskapsåren upphör bokföringsskyldigheten.⁴⁸ Figur 3⁴⁹ illustrerar bokföringsskyldigheten i ideella föreningar.

Insamlingsstiftelser är alltid bokföringsskyldiga enligt bokföringslagen (1999:1078) 2 kap. 3 § 3 st. 3 p. Bokföringsskyldigheten i stiftelser illustreras i figur 4.⁵⁰

⁴⁶ Hemström, Carl & Giertz, Margareta, *Föreningar* (2007)

⁴⁷ http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=315410&i_word=stiftelse

⁴⁸ BFL

⁴⁹ Precht, Elisabeth, *En komplex sektor som har blivit bättre på redovisning*, Balans, nr. 3, 2006

⁵⁰ Stiftelselag (1994:1220), 3 kap. 1 §, Bokföringslag (1999:1078) 2 kap. 3 § 3 st. 3 p

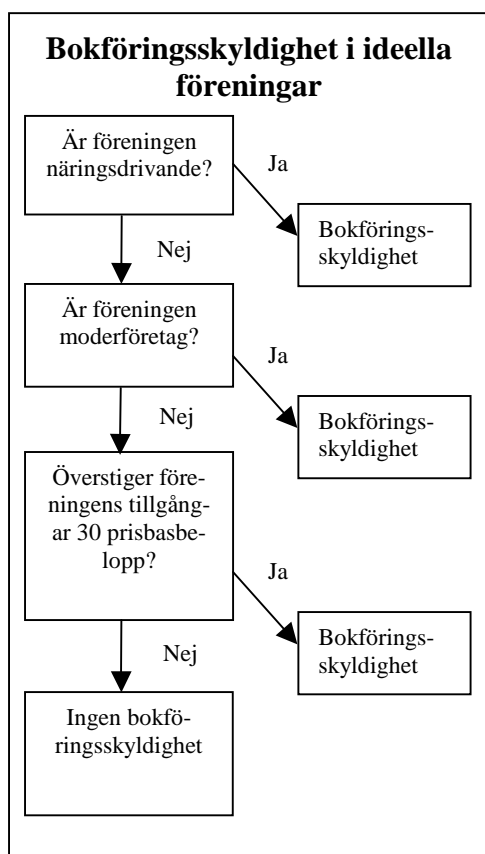

Fig. 3. Bokföringsskyldighet i ideella föreningar.

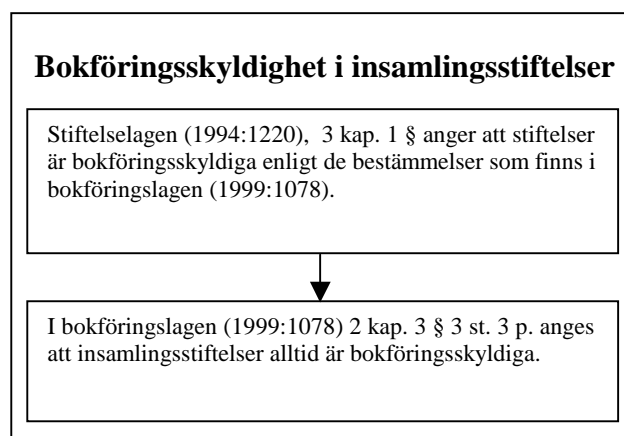

Fig. 4. Bokföringsskyldighet i stiftelser

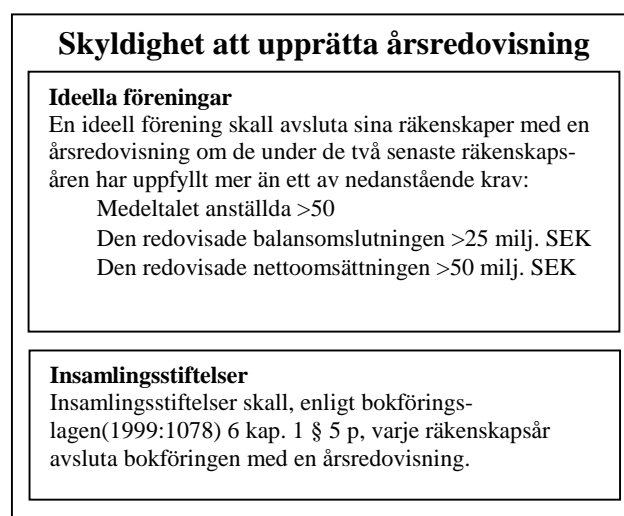

Fig. 5. Skyldighet att upprätta årsredovisning

Räkenskaperna skall i ideella föreningar avslutas med antingen en årsredovisning, ett årsbokslut eller ett förenklat årsbokslut. En ideell förening skall avsluta med en årsredovisning enligt ÅRL om de under de två senaste åren har uppfyllt mer än ett av följande krav:

- Medeltalet anställda har uppgått till minst 50
- Den redovisade balansomslutningen har uppgått till mer än 25 miljoner kr
- Den redovisade nettoomsättningen har uppgått till mer än 50 miljoner kr⁵¹

Om organisationens nettovärde överstiger 1000 prisbasbelopp eller antalet anställda överstiger 200, ska den ideella föreningen dessutom upprätta delårsrapport och kassaflödesanalys.⁵²

⁵¹ www.skatteverket.se/skatter/infotext/artiklar/2003/bokforingsskyldighetfor_ideellaforeningar.4.18elb10334ebe8bc8000697.html

Insamlingsstiftelser skall alltid avsluta räkenskapsåret med en årsredovisning. Figur 5⁵³ ovan tydliggör vid vilka omständigheter en insamlingsorganisation måste upprätta en årsredovisning.

2.2.4 Årsredovisning

En årsredovisning skall upprättas i enlighet med årsredovisningslagen och skall bestå av en balansräkning, en resultaträkning, noter, en förvaltningsberättelse och, i vissa fall, en kassaflödesanalys. Den ska upprättas på ett överskådligt sätt och enligt god redovisnings- sed. Den skall också ge en rättvisande bild av organisationens ställning och resultat.⁵⁴

Balansräkningen skall visa organisationens tillgångar, skulder, avsättningar och eget kapital på balansdagen. Resultaträkningen skall visa organisationens samtliga intäkter och kostnader under året.⁵⁵ Resultaträkningen har två olika uppställningsformer, kostnadslagsindelning och funktionsindelning. Det är valfritt vilken indelning organisationen vill använda, och båda har sina för- och nackdelar. I den funktionsindelade resultaträkningen delas alla kostnader upp på tre huvudfunktioner: tillverkning, försäljning och administration. Detta ger en tydligare information om hur resultatet räknats fram, men innebär också mer arbete. Den kostnadslagsindelade resultaträkningen är lättare eftersom man normalt kan ta kontosaldon direkt från den löpande redovisningen.⁵⁶ I en biståndsorganisation kan det vara en fördel att ha en funktionsindelad resultaträkning. Genom att dela upp kostnaderna på aktiviteter blir organisationens årsredovisning tydligare för läsaren. Det ger en bättre bild av vad och med vilka projekt organisationen har arbetat med och vad kostnaderna för de olika projekten har uppgått till.⁵⁷

Nettoomsättningen enligt ÅRL är intäkter för sålda varor och tjänster som ingår i föreningens normala verksamhet, med avdrag för rabatter, mervärdesskatt och annan skatt som är direkt knuten till omsättningen.⁵⁸ Gåvor, medlemsavgifter, bidrag och liknande

⁵² Torkelsson, Hans & Törning, Eva *Ideella föreningar och ÅRL*, Balans nr 5, 2000

⁵³ <http://www.skatteverket.se/skatter/infotext/artiklar/2003/bokforingskyldighetforideellaforeningar.4.18e1b10334e8bc8000697.html>

⁵⁴ ÅRL

⁵⁵ ÅRL

⁵⁶ Lundén, Björn, *Nya årsredovisningslagen* (1996)

⁵⁷ Torkelsson, Hans & Törning, Eva *Ideella föreningar och ÅRL*, Balans nr 5, 2000

⁵⁸ ÅRL

som organisationen får redovisas som egna poster i resultaträkningen. Ett regeringsförslag finns om att ta med dessa intäkter i beräkningen av nettoomsättningen (prop. 2006/07:27).⁵⁹ Den nya lagändringen träder i kraft den 1 maj 2007, och tillämpas det räkenskapsår som inleds närmast efter 30 april 2007.⁶⁰ Anledningen till lagändringen är att i ideella föreningar är medlemsavgifter, gåvor och liknande av mycket större betydelse än det som idag räknas in i nettoomsättningen. I vinstdrivande företag utgörs huvuddelen av intäkterna av pengar från försäljning och liknade, och eftersom nettoomsättning är ett av kriterierna för storleksberäkning av företag bör huvuddelen av intäkterna räknas in även för ideella föreningar.⁶¹

Förvaltningsberättelsen skall innehålla en rättvisande översikt över utvecklingen av organisationens verksamhet. Den skall också innehålla hänvisningar till och ytterligare upplysningar om de belopp som tas upp i andra delar av årsredovisningen.⁶² Förvaltningsberättelsen skall även lämna upplysningar om:

- Förhållanden som inte skall redovisas i de övriga delarna men som är viktiga för bedömningen av utvecklingen av organisationens verksamhet, ställning och resultat
- Händelser av väsentlig betydelse för organisationen som har inträffat under räkenskapsåret eller efter dess slut
- Organisationens framtida utveckling inklusive en beskrivning av väsentliga risker och osäkerhetsfaktorer som föreningen står inför
- Organisationens filialer i utlandet⁶³

Utöver detta skall förvaltningsberättelsen även innehålla icke-finansiella uppgifter som behövs för att förstå föreningens ställning, utveckling eller resultat och som är relevant för den aktuella verksamheten.⁶⁴

⁵⁹ www.skatteverket.se/skatter/infotext/artiklar/2003/bokforingskyldighetfor_ideellaforening-ar.4.18e1b10334e8bc8000697.html

⁶⁰ prop. 2006/07:27

⁶¹ prop. 2006/07:27

⁶² ÅRL

⁶³ ÅRL

⁶⁴ ÅRL

2.2.5 God redovisningssed i insamlingsorganisationer

Eftersom en insamlingsorganisationens syfte skiljer sig från ett vinstdrivande företags syfte blir också den efterfrågade redovisningsinformationen annorlunda. Det vinstdrivande företags intressenter vill veta hur stor vinst företaget har gjort och hur företags fortsatta utveckling ser ut att bli. Insamlingsorganisationernas intressenter vill veta hur väl organisationen uppfyller sitt ändamål och om de i fortsättningen kommer att kunna uppfylla detsamma.

Biståndsorganisationernas årsredovisningar har utvecklats till det bättre. Tidigare (före 2002) var det ”ofta frågan om att man gjorde så gott man kunde”. I dag har transparensen ökat och organisationerna *vill* visa upp sina räkenskaper.⁶⁵ Detta torde delvis bero på att organisationerna med hjälp av en bra och tydlig redovisning kan öka givarnas förtroende för dem. Årsredovisningarna är idag mer strukturerade och genomtänkta än tidigare. Meningen är att alla medlemmar – även de som saknar ekonomisk utbildning – skall få en möjlighet att förstå organisationens verksamhet.⁶⁶

När en insamlingsorganisation upprättar sin årsredovisning finns det vissa områden som de bör tänka särskilt på. Till exempel är det viktigt att de beskriver sina ändamålskostnader på ett sådant sätt att läsaren kan se hur bidrag har fördelats. Organisationerna bör också specificera olika aktiviteter rörande insamlingskostnader. Dessa kostnader kan röra annonser och reklam, tackbrev, löner och liknande. Vidare är en funktionsindelad resultaträkning att föredra eftersom denna underlättar för läsaren att se hur stor del av de insamlade medlen som har gått till organisationens ideella ändamål.⁶⁷

En kassaflödesanalys förordas av redovisningsprofessionen. Detta gäller alltså även de insamlingsorganisationer som inte är tvingade av årsredovisningslagen att redovisa en sådan. En kassaflödesanalys underlättar nämligen för läsaren att förstå arbetet som organisationen utför. Det är också en god idé att ha med nyckeltal för att på ett tydligt sätt redogöra för verksamheten och dess kostnad.⁶⁸

⁶⁵ Precht, Elisabeth, *En komplex sektor – som har blivit bättre på redovisning*, Balans nr.3, 2006

⁶⁶ Precht, Elisabeth, *En komplex sektor – som har blivit bättre på redovisning*, Balans nr.3, 2006

⁶⁷ Törning, Eva, Wall, Inga, Zachrison, Erik, *God redovisningssed i insamlingsorganisationer*, Balans nr 3/01, 2001

⁶⁸ Törning, Eva, Wall, Inga, Zachrison, Erik, *God redovisningssed i insamlingsorganisationer*, Balans nr 3/01, 2001

Frivilligorganisationernas insamlingsråd (FRII)⁶⁹ har tagit fram en årsredovisningsmall som är anpassad för insamlingsorganisationer. Mallen innehåller dels de delar som årsredovisningslagen kräver, men även vissa av FRII tillagda delar. Till exempel finns *Medlemmar*, *Information* och *Förvaltning* som egna rubriker i verksamhetsberättelsen. Detta anses vara viktig information som behöver tydliggöras för läsaren. FRII väljer också att för *nettoomsättning* använda uttrycket verksamhetsintäkter. I denna post redovisas alla intäkter utom de finansiella. Om en insamlingsorganisation är medlem i FRII och innehar ett så kallat 90-konto⁷⁰ kan de med fördel skriva detta i sin årsredovisning. Detta är nämligen tecken på att organisationen är seriös och att den kontinuerligt kontrolleras av utomstående.

2.3 Kontroll av insamlingsorganisationer

Förutom den granskning som insamlingsorganisationernas revisorer utför finns även andra typer av extern kontroll. Två viktiga kontrollorgan är FRII och SFI. Att en organisation är medlem i FRII och/eller granskas och godkänns av SFI indikerar för givaren att organisationen är pålitlig.

2.3.1 FRII – Frivilligorganisationernas insamlingsråd⁷¹

Frivilligorganisationernas insamlingsråd, FRII, är en branschorganisation som skall verka för en god miljö för frivilligt arbete och insamling bland allmänheten. Organisationen har idag 79 medlemmar och bland dessa finns alla stora svenska insamlingsorganisationer med, till exempel Rädda barnen, Röda Korset och Lutherhjälpen. Även flera mindre frivilligorganisationer inom humanitet, kultur och miljövard är medlemmar.

⁶⁹ För mer information om FRII: se stycke 2.3.1

⁷⁰ Se stycke 2.3.2.1

⁷¹ www.frii.se

<http://www.frii.se/index1.shtml>

http://www.frii.se/1_fragorosvar.shtml

http://www.frii.se/7_etiskariktlinjer.shtml

<http://www.frii.se/index2.shtml>

http://www.frii.se/2_godredovisning.shtml

http://www.frii.se/2_etik.shtml

FRII arbetar för att minska oseriösa insamlingar och talar om vikten av respekt, öppenhet, trovärdighet och kvalitet i samband med att en biståndsorganisation söker gåvor och bidrag hos potentiella givare. Frivilligorganisationernas insamlingar skall vara etisk och professionell.

Vidare arbetar FRII med att utbilda landets insamlare så att kvaliteten kan höjas. De vill också ändra lagen så att ideella gåvor och bidrag blir avdragsgilla i privatpersoners och företags självdeklarationer.

FRII har tillsammans med Öhrlings PricewaterhouseCoopers tagit fram en kvalitetskod som skall ge uttryck för ”god sed”. Medlemmarna kommer att rapportera i enlighet med koden från verksamhetsåret 2008 (eller så snart den enskilda organisationen har möjlighet).

Poängen med koden är att organisationerna på ett bra sätt skall tala om för sina intressenter bland annat hur de arbetar och vad de uppnår. Huvudrubrikerna i kvalitetskoden är:

- Organisationens värdegrund
- Förhållningssätt till omvärlden
- Mål och måluppfyllelse
- Styrning, ledning och kontroll
- Insamling
- Medarbetare
- Rapportering och information

2.3.1.1 Mall för årsredovisning

FRII tillhandahåller också, som tidigare har nämnts, en egenutvecklad mall för årsredovisning i insamlingsorganisationer. Denna mall ger exempel på hur en bra och informativ årsredovisning kan se ut. Mallen tar dels upp innehåll som enligt lagen skall finnas med, men också innehåll som tagits fram för att särskilt passa insamlingsorganisationerna och de särskilda informationsbehov som deras intressenter

kan ha. Till exempel har de i förvaltningsberättelsen lagt till rubrikerna *Medlemmar*, *Förvaltning* och *Information*.

2.3.2 SFI – Stiftelsen för insamlingskontroll⁷²

Stiftelsen för insamlingskontroll, SFI, bevakar givarens intressen; att insamling sker på ett moraliskt sätt och att pengarna går till det ändamål som insamlaren redogjort för. Insamlingar skall ske under kontrollerade former och inte belastas med oskäligen kostnader. Stiftelsen finansieras med hjälp av avgifter⁷³ från 90-kontoinnehavarna. (SFI:s huvudmän är LO, SACO, TCO, Svenskt Näringsliv och FAR SRS.)

2.3.2.1 90-konto

SFI godkänner att en stiftelse, förening eller dylikt får ett så kallat 90-konto hos plusgirot eller bankgirot⁷⁴. Att en organisation har ett 90-konto skall således bekräfta att insamlingen är pålitlig. SFI ställer följande krav för att en organisation skall få, och sedan fortsätta att inneha, ett 90-konto:

- Organisationen skall ha sitt säte i Sverige
- Ändamålet med insamlingen måste vara så bestämt att det går att kontrollera
- Insamlingarna skall ledas av lämpliga och i ekonomiska frågor kunniga personer
- Organisationen måste ha en godkänd eller auktoriserad revisor, så kallad kontorevisor

SFI har också regler om att organisationerna skall upprätta årsredovisning enligt Årsredovisningslagen, och att årsredovisningen samt SFI:s egna blanketter för Resultaträkning och Balansräkning skall skickas till dem senast sju månader efter räkenskapsårets slut. Det är viktigt att det framgår att ändamålet har främjats.

⁷² www.insamlingskontroll.se

http://www.insamlingskontroll.se/1200_Regler

⁷³ Avgiften varierar från 5 000 till 80 000 SEK per år (för 2007 max 60 000 SEK per år),

http://www.insamlingskontroll.se/Regler/9264_AAarsavgifter

⁷⁴ Bankgiro endast inom serien 900-0000 – 904-9999

http://www.insamlingskontroll.se/1176_Startsida

SFI utför årliga granskningar av 90-konto innehavarna och under året sker löpande kontroll av respektive organisations kontorevisor. SFI har möjlighet att dra in rättigheten till ett 90-konto om organisationen inte uppfyller de krav som ställts.

2.4 Förtroende

För att få ett starkt stöd är det viktigt för biståndsorganisationerna att skapa förtroende hos allmänhet och givare. Människors tillit till organisationerna och att dessa är välskötta påverkar i vilken utsträckning de skänker medel.⁷⁵ Förtroende kan således vara en avgörande faktor när det gäller olika biståndsorganisationers överlevnad.

Ekonomi används ofta till att skapa erkännande snarare än för att tillgodose materiella behov. Pengar, hur de tjänas och vad de används till, är en viktig källa till identitet och värdighet.⁷⁶ Enligt Adam Smith styrs människors handlingar i första hand av behovet av förståelse från andra och inte av egoistiska syften. Detta behov av sympati från andra anser han vara en ursprunglig, grundläggande drivkraft hos människor.⁷⁷ Det här behovet av förståelse kan inte tillgodoses av individer, det uppnås endast i sociala sammanhang. Följaktligen skapar ekonomin en stor variation av normer, regler och moraliska skyldigheter som tillsammans hjälper till att forma samhället.⁷⁸

Avgörande för hur en organisation uppfattas är hur väl den svarar mot omgivningens normer. Detta påverkar också allmänhetens förtroende för organisationen. Den klassiska idén om betydelsen av samverkan mellan handlingar är i den här situationen av underordnad betydelse, det blir en fråga om uppfattning som avgör hur en bra eller en dålig organisation ser ut och hur dessa uppfattas av omgivningen.⁷⁹

Om en organisation åtnjuter omgivningens förtroende ökar detta andras villighet att skjuta till de medel som behövs. Ju mer förtroende allmänheten har för organisationen desto

⁷⁵ *Givande och syn på insamlingsorganisationer bland allmänheten*, Exquiro Market Research på uppdrag av FRII

⁷⁶ Fukuyama, Francis, *Trust* (1996)

⁷⁷ Jönsson, Sten, *Inledning* ur *Värdet av förtroende* (2006)

⁷⁸ Fukuyama, Francis, *Trust* (1996)

⁷⁹ Zapata Johansson, Patrik, *Skandal! Att förlora och återfå andras förtroende* ur *Värdet av förtroende* (2006)

mindre arbete och resurser behöver organisationen lägga på att övertyga omgivningen om att lämna bidrag.⁸⁰

Förtroende har en förenklande effekt som bygger på att förväntningar uppfylls. Genom att lita på att organisationerna med hjälp av sin interna utveckling uppfyller sin del av interaktionen öppnas nya vägar. Förtroendet ersätter yttre risker, men det är en riskabel investering eftersom det inte finns någon garanti för att förväntningarna uppfylls.⁸¹ Riskerna för att förväntningarna inte uppfylls kan dock minskas med hjälp av externa kontroller av biståndsorganisationerna.

I en telefonundersökning som genomförts i Sverige på uppdrag av FRII, kartlades svenska folkets förtroende för biståndsorganisationer. Även om en stor del av svenska folket (41%) har gott förtroende för insamlingsorganisationerna, så har färre (32%) förtroende för att pengarna når de människor och projekt de är avsedda för (fig. 6.)⁸². Att en insamlingsorganisation har en trovärdig image är den faktor som flertalet av svenska folket anser vara viktig för att skänka pengar. Andra viktiga faktorer är att organisationen har ett ändamål som berör, att givaren känner till organisationen, att den har ett 90-konto och har låga omkostnader i sitt arbete, samt att givaren vet hur mycket av gåvan som går till ändamålet.⁸³

⁸⁰ Zapata Johansson, Patrik, *Skandal! Att förlora och återfå andras förtroende* ur *Värdet av förtroende* (2006)

⁸¹ Rombach, Björn, Solli, Rolf, *Om nyttan av lagom förtroende* ur *Värdet av förtroende* (2006)

⁸² *Givande och syn på insamlingsorganisationer bland allmänheten*, Exquiro Market Research på uppdrag av FRII

⁸³ *Givande och syn på insamlingsorganisationer bland allmänheten*, Exquiro Market Research på uppdrag av FRII

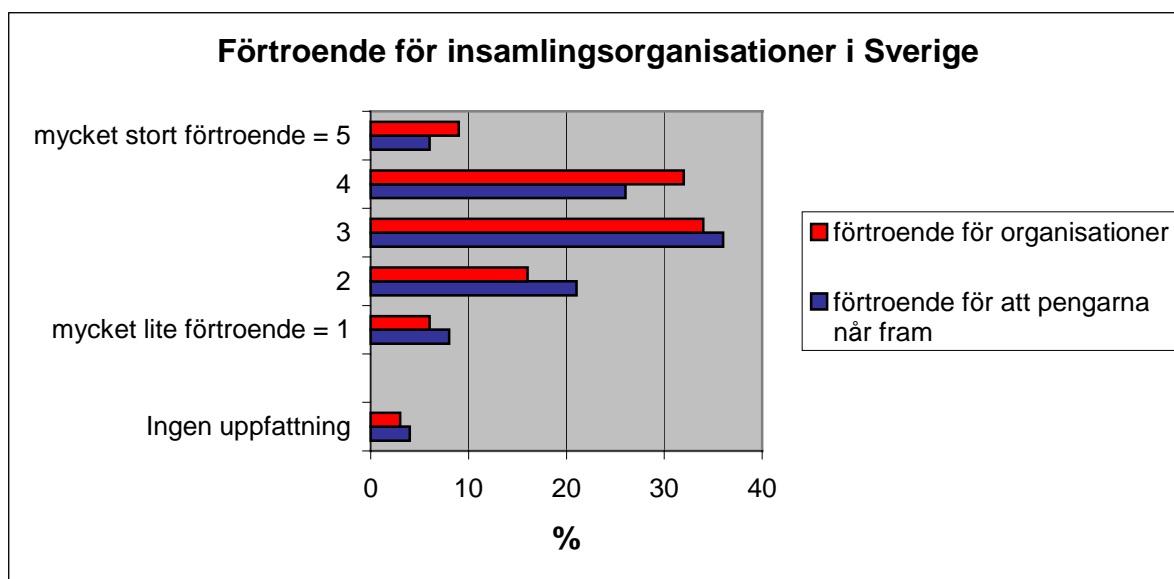

Fig. 6. Svenska folkets förtroende för insamlingsorganisationer, och för att bidragen når fram till de behövande och till avsedda projekt

Den typ av organisationer som ingår i den här studien är helt beroende av bidrag från allmänheten, näringslivet och myndigheten SIDA. Det kan röra sig om volontärarbete, donationer av pengar eller kläder men det kan också handla om reducerade kostnader, som rabatter på till exempel reklamkampanjer. Följaktligen är det också viktigt att de åtnjuter förtroende från dessa olika bidragsgivare. Om detta förtroende går förlorat av någon anledning, kommer bidragen att lämnas till någon av de andra organisationer som verkar för ett liknande ändamål, och som åtnjuter högre förtroende.

2.5 Sammanfattning

Redovisningen utvecklades till en början för att passa privata, varuproducerande företag. I takt med att företagen blev större ökade antalet intressenter och redovisningens användningsområde vidgades. I Sverige startade utvecklingen för finansiell redovisning i samband med Kreugerkraschen. Redovisningsdebatten har under åren varierat i intensitet och utvecklingen har influerats av marknad, stat och samhälle. På grund av utvecklingen är redovisningsreglerna ej alltid optimala för insamlingsorganisationernas speciella behov.

Det övergripande målet med redovisningen är att den skall visa organisationens förmögenhet samt förändringen i densamma. Redovisningen skall minska osäkerhet och hjälpa användarna att fatta rationella beslut. De kvalitativa egenskaper avgör hur nyttig

informationen blir för användarens beslutsfattande och kan avgöra vilken organisation en givare väljer att stödja. De viktigaste egenskaperna i redovisningen är begriplighet, relevans, tillförlitlighet och jämförbarhet.

Den här studien behandlar redovisning i biståndsorganisationer och omfattar både ideella föreningar och insamlingsstiftelser. Dessa två former av organisationer berörs inte alltid av exakt samma regler gällande bokföringsskyldigheten. De som är obligerade att följa ÅRL och upprätta årsredovisning har dock samma regelverk att följa, och därför är de jämförbara med varandra. I tidigare stycken har dessa lagar och regler förklarats i korthet. Utöver de lagar som finns så har det även utvecklats speciella riktlinjer för just insamlingsorganisationer. Det finns olika organ som kontrollerar att dessa efterföljs varav de viktigaste är FRII och SFI.

Att organisationerna kontrolleras är positivt då detta ökar givarnas förtroende för dem. Om en organisation åtnjuter omgivningens förtroende ökar detta givarnas villighet att skjuta till de medel som behövs, och på så sätt säkras organisationens fortsatta verksamhet.

3 Metod

I detta kapitel beskrivs uppsatsens angreppssätt och studiens datainsamling. Vidare presenteras hur urvalet av biståndsorganisationer har gått till.

3.1 Angreppssätt

Undersökningens datainsamling och dataanalys har till stor del skett samtidigt, det vill säga; datainsamlingen har styrts av idéer som har utvecklats från, och är grundade i data-materialet.⁸⁴ Metoden som valdes för arbetet var därför, den av Strauss och Glaser utvecklade, *Grounded Theory*.⁸⁵

Utgångspunkten var ett ganska brett intresseområde; biståndsorganisationers redovisning.⁸⁶ Den initiala frågeställningen rörde skillnader i organisationernas årsredovisning samt informationsvärdet i densamma. Så småningom smalnade frågeställningen av, allteftersom det framkom vad som var intressant och relevant. Specifik redovisningsinformation kom att efterfrågas (se analysen i kap 4) och ett givarperspektiv, angående informationsvärdet, antogs. Teoretiska idéer och huvudproblem växte alltså delvis fram efter hand som analysen gjordes. Teorier som är applicerbara på studien valdes också efter hand, i enlighet med metoden *Grounded Theory*.⁸⁷

Uppsatsen har en induktiv ansats och undersökningen har alltså byggt teori snarare än testade teori.⁸⁸ Detta byggande av teori skedde genom systematiska procedurer, vilket också stämmer med *Grounded Theory*.⁸⁹ Årsredovisningar studerades efter en viss mall och gav information som kunde användas till ett visst teoriskapande. Arbetets syfte var normativt⁹⁰; teorin som skapades är avsedd att visa på informationsvärdet i biståndsorganisationernas årsredovisningar, och i förlängningen förbättra

⁸⁴ http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=679214

⁸⁵ http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=679214

⁸⁶ Strauss, Anselm, Corbin, Juliet, *Basics of Qualitative Research* (1990)

⁸⁷ Strauss, Anselm, Corbin, Juliet, *Basics of Qualitative Research* (1990)

⁸⁸ Strauss, Anselm, Corbin, Juliet, *Basics of Qualitative Research* (1990)

⁸⁹ Strauss, Anselm, Corbin, Juliet, *Basics of Qualitative Research* (1990)

⁹⁰ Artsberg, Kristina, *Redovisningsteori -policy och -praxis*, (2003)

organisationernas rapportering. Därmed ges givaren möjlighet till ett bättre beslutsfattande.

Mallen, efter vilken årsredovisningarna analyserades, gjorde att organisationernas årsredovisningar behandlades lika. Detta stärker reliabiliteten och replikerbarheten.

I en kvalitativ studie, likt den som föreligger, är ofta så kallad non-technical litterature av stort värde. Sådan litteratur innefattar bland annat rapporter, videoband, biografier och tidningsartiklar. Att denna typ av litteratur spelar en så avgörande roll (ofta i kombination med intervjuer och/eller observationer) beror på att det till exempel finns mycket att lära om en organisations struktur och funktion genom att studera dess rapporter. I denna studie har årsrapporter och branschtidningsartiklar varit av stor betydelse.⁹¹

3.2 *Datainsamling*

Datainsamlingen bestod av två delar. Dels studerades olika biståndsorganisationers årsredovisningar (från redovisningsåret 2006), dels skickades enkäter ut till organisationerna. Uppsatsens tyngd ligger på analysen av årsredovisningar. Enkäterna är menade som en mindre uppföljning till årsredovisningsanalysen.

3.2.1 *Analys av årsredovisningar*

Denna del av undersökningen behandlar årsredovisningen från 2006 i olika biståndsorganisationer. Analysen skedde genom att önskvärd, på förhand bestämd information, söktes i årsredovisningen.

Analysen av årsredovisningar består, som tidigare nämnts, av en mall med ett antal frågor. I dessa frågor efterfrågades information som kan anses vara relevant ur ett givarperspektiv. I avsnittet *Analysfrågor* nedan presenteras dessa frågor och det ges en förklaring till varför informationen har ansetts vara viktig att finna i årsredovisningen.

⁹¹ Strauss, Anselm, Corbin, Juliet, *Basics of Qualitative Research* (1990)

Frågorna är indelade i fem olika kategorier, allt efter inom vilket område de härrör sig. Denna indelning har gjorts för att läsaren lättare skall få en överblick över frågorna. Kategori A behandlar frågor som berör medlemmar och förvaltning. Kategori B tar upp frågor rörande organisationens syfte och ändamål. Vidare behandlar kategori C hur organisationerna redovisar olika kostnader, medan kategori D innehåller frågor rörande kontroll av organisationerna. Slutligen behandlar kategori E viss övrig information som är önskvärd att finna i biståndsorganisationernas årsredovisningar.

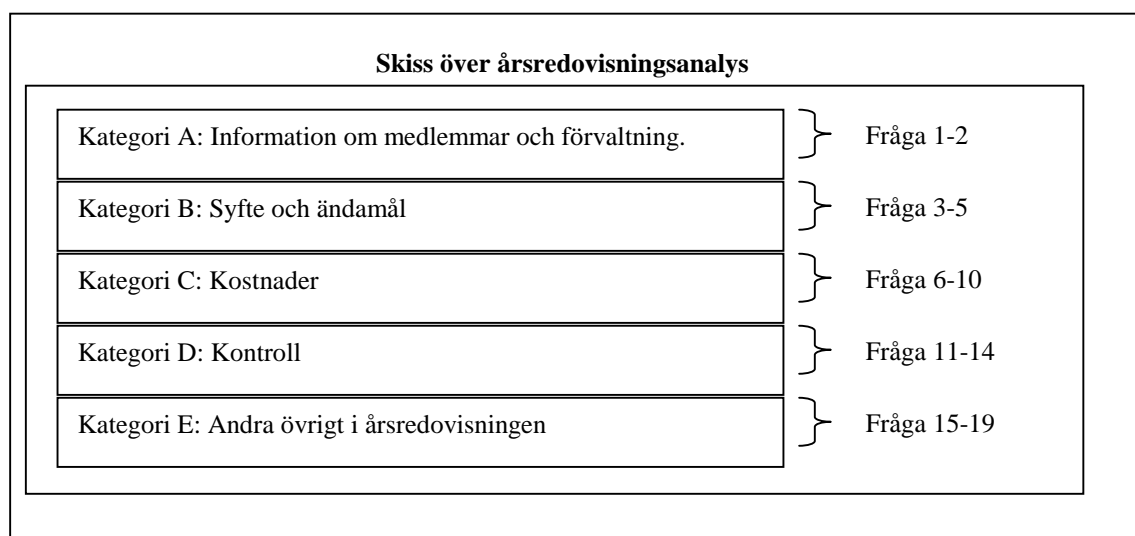

Fig. 7. Skiss över årsredovisningsanalys

3.2.1.1 Kodning

De data som genererades kom att kodas⁹² på så sätt att förekomst av sökt upplysning resulterade i *ett poäng* och icke förekomst av sökt upplysning gav *noll poäng*. Eftersom tydlighet och lättillgänglighet varierar mycket är vissa av frågorna tvådelade, det vill säga, organisationerna hade möjlighet att få ytterligare en poäng om informationen inte bara förekom, utan också var tydlig och lätt att hitta.

Efter att samtliga årsredovisningar behandlats summerades poängen. En organisation vars redovisning innehåller en stor del av den önskvärda typen av information kom således att erhålla en högre poängsumma än en organisation som saknar samma sorts information.

⁹² Strauss, Anselm, Corbin, Juliet, *Basics of Qualitative Research* (1990)

Detta sätt att analysera data har valts för att kunna hantera informationen på ett noggrant sätt. Det medför också att produkten av arbetet kan presenteras på ett lättöverskådligt sätt, vilket underlättar för läsaren.

Kodning ger en bra bild av om den eftersökta informationen finns med i materialet, men kan inte ge svar på varför-frågor. Forskaren kan själv dra vissa slutsatser och ge spekulativa svar, men det kan också finnas andra förklaringar som är lika trovärdiga.⁹³ I kapitel 5 ges en diskussion kring analysens resultat.

3.2.2 Uppföljande frågor till respektive organisation

För att ta reda på hur biståndsorganisationernas redovisning har påverkats av BFL, och kommer att påverkas av den kommande lagändringen i ÅRL ställdes uppföljande frågor till respektive organisation. Dessa frågor skickades som en enkät via e-post och bestod av öppna frågor.⁹⁴ Respondenten fick således möjlighet att i stor utsträckning själv formulera sina svar och det fanns möjlighet att gå utanför enkät-ramen.

Eftersom respondenterna var geografiskt spridda stod valet mellan enkätfrågor och telefonintervjuer. December är för flera av dessa organisationer den mest hektiska tiden på året. Därför föll valet på enkäter som representanterna kunde svara på i lugn och ro när de hade tid. Dessutom blev det på så sätt samma förutsättningar för samtliga respondenter.

En nackdel med enkäter är att det kan bli ett visst svarsbortfall, men då vissa organisationer, på grund av årstiden, inte anser sig ha tid att ställa upp på en telefonintervju hade detta problem uppstått även vid denna metod.

3.3 Urval

I följande stycken följer en redovisning av hur urvalen i undersökningen har gjorts.

⁹³ Bryman, Alan, Bell, Emma, *Företagsekonomiska forskningsmetoder* (2005)

⁹⁴ Bryman, Alan, Bell, Emma, *Företagsekonomiska forskningsmetoder* (2005)

3.3.1 Biståndsorganisationer

För den här undersökningen har nio olika biståndsorganisationer valts ut. Detta är ett lagom antal för att kunna se eventuella variationer, men inte så många att det blir ohanterligt i en sådan mindre studie som detta är. I underlaget ingår både ideella föreningar och stiftelser, med det gemensamt att de alla har säte i Sverige och att de arbetar med projekt i utvecklingsländer, främst i Afrika, Asien och Sydamerika.

När de biståndsorganisationer som skulle ingå i undersökningen valdes ut var tanken att den slutgiltiga gruppen skulle spegla bredden i branschen. Detta för att kunna ge en övergripande bild av biståndsbranschens redovisning. Till följd av denna önskan valdes organisationer som gav spridning över nedanstående punkter:

- a) Organisationen har en högre årsomsättning (>100 miljoner SEK)
- b) Organisationen har en mellan hög årsomsättning (30-100 miljoner SEK)
- c) Organisationen har lägre årsomsättning (<30 miljoner SEK)
- d) År då organisationen grundades
- e) Organisationen har ett gott rykte (innehär 90-konto, är medlem i FRII)
- f) Organisationen har ett sämre rykte (innehär inte 90-konto, är inte medlem i FRII)
- g) Insamlingsstiftelse

Utvalda organisationer följer av tabellen nedan.

Organisation	a	b	c	d	e	f	g
Röda Korset	X			1863	X		
UNICEF	X			1946	X		
Rädda Barnen	X			1919	X		
Individuell Människohjälp		X		1938	X		
Hoppets Stjärna		X		1970	X		X
Caritas		X		1971	X	X	
Barnfonden		X		1990	X		X
Hungerprojektet			X	1984	X		X
Humana Sverige (UFF)			X	1979		X	

Caritas hade under 2006 ett 90-konto, men var inte medlemmar i FRII.

3.3.2 Respondenter från respektive biståndsorganisation

Som respondent till enkäterna valdes en person med god insyn i organisationens ekonomi och med relevant kunskap i redovisning. Respondent från respektive organisation följer av tabellen nedan.

Organisation	Respondent	Befattning
Röda Korset	<i>Hinner inte svara</i>	
UNICEF	<i>Hinner inte svara</i>	
Rädda Barnen	Ann Neveling	Redovisningsansvarig
Individuell Människohjälp	Ann Kirsten	Ekonomichef
Hoppets Stjärna	David Roos	Administrativ Direktör
Caritas	Adriana Castrillón	Ekonomichef
Barnfonden	<i>Har inte svarat</i>	
Hungerprojektet	Caroline Tregge	Projektledare & Fundraiser
Humana Sverige (UFF)	Trond Narvestad	Verksamhetsledare

Eftersom december är en hektisk månad, inte minst för insamlingsorganisationer, var det två organisationer som meddelade att de tyvärr inte hade möjlighet att besvara frågorna. Se mer om detta problem i stycket *Reflektioner över studien*.

3.4 Sammanfattning

Metoden som har använts i föreliggande studie är Grounded Theory. Datainsamling och dataanalys skedde delvis samtidigt och lämpliga teorier valdes efterhand som arbetet fortgick.

Uppsatsens data består av två delar; årsredovisningsinformation och enkäter, varav tyngdpunkten ligger på det förra. Utvalda organisationer valdes med en önskan om att spegla bredden i branschen och ge en övergripande bild av dess årsredovisningar.

Årsredovisningarna analyserades med hjälp av en frågemall, där resultatet sedan kodades i ettor och nollor. Efter kodningen summerades ”poängen”. De organisationer vars

poängtal blev högt har mycket av sådan årsredovisningsinformation som kan anses värdefull för givaren.

Med hjälp av årsredovisningsanalysens resultat gavs idéer om uppföljande frågor till biståndsorganisationerna, och en mindre enkät skickades via e-mail till respektive organisation.

4 Empiri

I påföljande kapitel redovisas resultaten från årsredovisningsanalysen och kommentarer till densamma. Därefter ges en sammanställning av enkätsvaren.

4.1 Analys av årsredovisningar

Analysen av årsredovisningar består, som tidigare nämnts, av ett antal frågor. I dessa frågor efterfrågas information som kan anses vara relevant ur ett givarperspektiv. Nedan presenteras dessa frågor och det ges en förklaring till varför informationen är viktig.

Läsaren av denna uppsats bör vara medveten om att ett visst ofrånkomligt mått av subjektivitet kan ha förekommit då analysen har gjorts. Detta beror på att vissa av frågorna är mycket kvalitativa till sin karaktär. Exempel på detta är fråga 8, angående om insamlingskostnaderna är tydligt monetärt specificerade. Att bedöma detta kan tyckas vara godtyckligt, men då det ställs ungefär samma krav på de olika organisationerna vid analysen och motivering till varför en bedömning gjorts på ett visst sätt anges, reduceras åtminstone problemet med subjektivitet.

4.1.1 Analysfrågor

4.1.1.1 Kategori A: Information om medlemmar och förvaltning

Som tidigare har sagts skiljer sig insamlingsorganisationer från vanliga vinstdrivande företag. Detta innebär bland annat att biståndsorganisationernas intressenter har nytta av redovisningsinformation som inte redovisas, eller rent utav inte existerar, i vanliga företag. Två sådana varianter av information efterfrågas i analysfråga 1 och 2.

FRII har i sitt förslag till verksamhetsberättelse lagt till rubriken *Medlemmar*. Rubriken är alltså inte obligatorisk enligt ÅRL, men förändringar inom denna kategori kan vara av

stort intresse för organisationens givare,^{95,96} och därför har fråga 1, om medlemsinformation, tagits med. Viktigt att påpeka här är att tre av de undersökta organisationerna är stiftelser, vilka inte har några medlemmar. Således tappar dessa organisationer ett poäng utan att så att säga kunna bättra sig på området. Detta kan verka en aning missvisande, men eftersom frågan är så pass relevant för övriga organisationer (som är ideella föreningar) har den tagits med.

FRII har i sitt förslag till verksamhetsberättelse även lagt till rubriken *Förvaltning*. Denna rubrik är således inte heller nödvändig enligt ÅRL, men förändringar inom denna kategori anses vara betydelsefulla för årsredovisningsläsaren.^{97,98} Detta är också anledningen till att fråga 2, om förvaltningsinformation, är med i analysen.

4.1.1.2 Kategori B: Syfte och ändamål

Kategori B behandlar frågor som rör organisationernas syfte och ändamål. När en organisation samlar in medel är deras syfte och ändamål en viktig faktor för hur många och stora donationer de erhåller. Det är då viktigt för givaren att få information om syfte och ändamål så att de vet till vad deras gåvor är avsedda att användas. Av dessa skäl har fråga 3, 4 och 5 tagits med i analysen.

Eftersom årsredovisningsläsaren skall ha möjlighet att bedöma huruvida organisationen har uppfyllt sitt syfte under året är det viktigt att dess syfte också finns väl beskrivet i årsredovisningen, därav fråga 3. Utan syfte saknas referenspunkt till ändamålsuppfyllelse; en annan mycket viktig del i årsredovisningen. Ändamålsuppfyllelse behandlas i fråga 4 och 5.

Enligt SFI:s krav för att få använda sig av ett så kallat 90-konto ska organisationens ändamål för de insamlade pengarna vara klart uttryckt.⁹⁹ När en organisation har samlat in

⁹⁵ Törning, Eva, Wall, Inga, Zachrisson, Erik (2001) *God redovisningssed i insamlingsorganisationer*, Balans nr 3/01

⁹⁶ http://www.frii.a.se/pdf/FRII_god_redovisningssed_06.pdf

⁹⁷ Törning, Eva, Wall, Inga, Zachrisson, Erik (2001) *God redovisningssed i insamlingsorganisationer*, Balans nr 3/01

⁹⁸ http://www.frii.a.se/pdf/FRII_god_redovisningssed_06.pdf

⁹⁹ www.insamlingskontroll.se

pengar till ett speciellt ändamål, eller om de har ändamål uttryckt i sin information, bör det också stå utskrivet hur väl detta ändamål har uppfyllts. Det är naturligtvis av stort intresse för bidragsgivarna att kunna se om bidragen har gått till det ändamål som pengarna samlats in för. Detta kan utläsas i rent monetära termer i årsredovisningen, men det är mycket positivt om organisationen även med ord och ev. illustrationer beskriver hur ändamålet har främjats.

Eftersom organisationerna kan vara mer eller mindre tydliga när de skriver om hur ändamålen har uppfyllts har denna fråga delats upp i två, fråga 4 och 5. Organisationen har fått ett poäng om det finns möjlighet att utläsa ändamålsuppfyllelse i icke-monetära termer och ytterligare ett poäng om informationen är tydlig och samlad.

4.1.1.3 Kategori C: Kostnader

Insamlingsorganisationernas kostnader är ofta föremål för debatt eftersom kostnader för insamling och administration inte bör vara för höga. Innehar organisationen ett 90-konto får dessa kostnader inte överstiga 25 % av insamlade medel.¹⁰⁰ Givaren behöver få visshet om att den största delen av hans gåva går till ändamålet. Därför är det bra om det i årsredovisningen framgår hur stora kostnaderna har varit och hur de är fördelade. Analysfrågorna 6-10 tar upp redovisningen av kostnader.

Hur insamlade medel har distribuerats mellan olika projekt har betydelse då en del organisationer har enskilda insamlingar till ett särskilt ändamål. Givaren bör därför ha möjlighet att se fördelningen, eftersom han kan ha skänkt medel med tanke på en enskild insamling eller ett enskilt projekt. Fråga 6 behandlar detta område.

Det är betydelsefullt att se hur olika aktiviteter belastar insamlingskostnaderna och vilka dessa olika aktiviteter är. Fråga 7 och 8 behandlar insamlingskostnader. Till exempel kan det röra sig om att det har genomförts en speciell kampanj, med tillfällig personal som värvar medlemmar ute på offentlig plats eller per telefon. Vidare kan det handla om hur mycket av kostnaden som är reklam, informationsblad och liknande. Denna fråga har

¹⁰⁰ www.insamlingskontroll.se

delats upp i två, eftersom kvaliteten på redogörelsen för insamlingskostnader varierar kraftigt. Organisationen får ett poäng om de har definierat olika insamlingskostnader och ytterligare ett poäng om informationen är tydligt, monetärt specificerad.

Likt insamlingskostnader ovan finns det informationsvärde för givaren i redovisning av hur administrationskostnader fördelar sig. Fråga 9 och 10 behandlar administrationskostnader. Administrationskostnader består till exempel av kostnader för styrelsemöten, revision, delar av hyra och administrativa system. Organisationen bör i sin årsredovisning beskriva vilka typer av kostnader som posten innehåller. På så sätt kan givaren få en uppfattning om kostnaden för olika funktioner i verksamheten. Även denna fråga har delats upp i två. Organisationen har fått ett poäng om de har definierat olika administrationskostnader och ytterligare ett poäng om informationen är tydligt, monetärt specificerad.

4.1.1.4 Kategori D: Kontroll

En viktig fråga för den potentiella givaren är vad det finns för kontroll av organisationen och dess verksamhet. Finns det oberoende externa kontrollanter som kan erkänna organisationen som tillförlitlig? Hur kontrolleras olika projekt och vad händer när organisationen har samarbetsprojekt med utomstående aktörer? Analysfrågorna 11-14 behandlar hur kontroll av organisationen redovisas i årsredovisningen.

Att en insamlingsorganisation är medlem i FRII bör ses som förtroendeingivande, eftersom det finns ett antal krav för att få vara medlem i denna organisation. Dessutom kommer medlemmarna från och med 2008 att rapportera enligt en särskild kvalitetskod.^{101,102} Det är positivt för givaren att få information om ett eventuellt medlemskap i FRII och därför efterfrågas detta i fråga 11.

¹⁰¹ Törning, Eva, Wall, Inga, Zachrisson, Erik (2001) *God redovisningssed i insamlingsorganisationer*, Balans nr 3/01

¹⁰² Se stycke 2.3.1

En organisation som innehar 90-konto står under granskning av SFI och måste uppfylla ett antal, av SFI, ställda krav.¹⁰³ Att en organisation innehar 90-konto kan alltså ses som en kvalitetsstämpel.¹⁰⁴ Enligt undersökningen ”Givande och syn på insamlingsorganisationer bland allmänheten”¹⁰⁵ anser 60 % att innehav av 90-konto är en viktig faktor då de väljer vilken organisation de skall skänka pengar till. Information om att organisationen innehar 90-konto stärker dess legitimitet och är en trygghet för givaren. Fråga 12 berör organisationernas redogörelser för 90-konton.

Eftersom korruption och andra oegentligheter är vanligt förekommande i många mottagarländer¹⁰⁶ är det av intresse att kunna utläsa om det finns någon form av kontroll av hur de enskilda projekten sköts på plats. Information om sådan kontroll efterfrågas i fråga 13. Även om den insamlande organisationen i Sverige är välskött är det inte säkert att allting går rätt till lokalt i de olika projekten. Om en sådan kontroll finns och står förklarad i årsredovisningen ökar detta förtroendet för att pengarna kommer fram till dem som behöver det bäst och till det ändamål som har utlovats.

Fråga 14 handlar om kontrakt med externa projektgrupper. Om organisationen av någon anledning inte har möjlighet att kontrollera hur projekten sköts på plats, kan kontrakt upprättas där mottagaren av bidragen förpliktigas att sköta ekonomin på ett bra sätt. Detta kan vara aktuellt då externa aktörer anlitas av organisationen för att utföra olika uppgifter. Om det går att utläsa i årsredovisningen att kontrakt med externa projektgrupper finns är även detta förtroendeingivande för bidragsgivaren. Vad som kan vara värt att ha i åtanke vid denna frågeställning är att det varierar från organisation till organisation i vilken grad de har utomstående aktörer som samarbetspartners.

4.1.1.5 Kategori E: Utformning och övrigt

För att årsredovisningen skall vara begriplig för läsaren är vissa typer av utformning av årsredovisning att föredra. När det gäller insamlingsorganisationer är ett exempel att det

¹⁰³ Törning, Eva, Wall, Inga, Zachrisson, Erik (2001) *God redovisningssed i insamlingsorganisationer*, Balans nr 3/01

¹⁰⁴ För mer information om SFI; se avsnitt 2.3.2

¹⁰⁵ *Givande och syn på insamlingsorganisationer bland allmänheten*, Exquiro Market Research på uppdrag av FRII

¹⁰⁶ Rose-Ackerman, Susan, *Corruption and government* (2006)

är positivt om resultaträkningen är funktionsindeldad. Det är också bra om läsaren kan göra olika jämförelser, till exempel med hjälp av nyckeltal, gärna över flera år. Detta, och ett par frågor till, behandlas i frågorna 15-19.

Fråga 15 behandlar resultaträkningens indelning. En funktionsindeldad resultaträkning medför att läsaren lättare kan se hur stor del av de insamlade medlen som har gått till organisationens ideella ändamål. Det finns inget lagkrav om detta, men organisationen har för tydlighetens skull skäl att använda funktionsindelning. FRII, som förordar en funktionsindeldad resultaträkning, har gjort indelningen *Ändamålskostnader*, *Insamlingskostnader* och *Administrationskostnader*^{107,108}

Många insamlingsorganisationer är inte så stora att de enligt ÅRL måste upprätta en kassaflödesanalys. En sådan analys kan dock underlätta för givaren att förstå verksamheten i organisationen. Fråga 16 efterfrågar om en kassaflödesanalys inkluderats, eftersom det alltså är fördelaktigt att ha med en sådan i årsredovisningen även i de fall då den inte lagligen fordras.¹⁰⁹

Fråga 17 handlar om organisationernas redovisningsprinciper. Om en organisation under året har bytt redovisningsprincip skall detta enligt ÅRL informeras om och förklaras.¹¹⁰ Även i de fall organisationen tillämpar FRII:s mall, vilken inte har samma benämningar som ÅRL, skall detta förklaras och motiveras i årsredovisningen enligt BFNAR 2002:8.¹¹¹ Att redovisningsprinciper är tydligt angivna och lätta att hitta minskar risken för osäkerhet vid läsning av årsredovisningen.

En kunnig årsredovisningsläsare skulle kunna räkna ut olika nyckeltal på egen hand, men det underlättar för läsaren om det redan finns nyckeltal uträknade och utskrivna i årsredovisningen. Det blir också en högre grad av jämförbarhet mellan de olika föreningarna om samma typ av nyckeltal finns med i olika organisationers redovisningar.

¹⁰⁷ Törning, Eva, Wall, Inga, Zachrisson, Erik (2001) *God redovisningssed i insamlingsorganisationer*, Balans nr 3/01

¹⁰⁸ http://www.frii.a.se/pdf/FRII_god_redovisningssed_06.pdf

¹⁰⁹ Törning, Eva, Wall, Inga, Zachrisson, Erik, *God redovisningssed i insamlingsorganisationer*, Balans nr 3/01, 2001

¹¹⁰ ÅRL

¹¹¹ http://www.frii.a.se/pdf/FRII_god_redovisningssed_06.pdf

Exempel på sådana nyckeltal är *Kostnader/Verksamhetsintäkter* och *Utbetalt till ändamålet/Verksamhetsintäkter*.¹¹² Fråga 18 berör nyckeltal i årsredovisningen.

En av redovisningens kvalitativa egenskaper är jämförbarhet över tiden. Det som krävs enligt lagen är att föregående års balans- och resultaträkningar kan jämföras med årets, men för att ytterligare öka jämförbarheten är det positivt om organisationen även har med data från tidigare år. Fråga 19 behandlar sådan jämförbarhet. Exempel på detta är att nyckeltal för flera år (lämpligen runt 5 år för att bibehålla relevansen) kan skrivas ut i årsredovisningen. På så sätt kan givaren följa utvecklingen över tiden.

4.1.1.6 Råd vid fortsatt läsning av analysen i denna uppsats

Läsaren av denna uppsats bör nu ha fått en uppfattning om varför de olika frågorna har tagits med i analysen. Läsaren uppmuntras dock att vid fortsatt läsning av analysen, vid behov, gå tillbaka och repetera förklaringen till eventuellt otydliga frågor. Eftersom frågorna är så pass många till antalet kan det vara svårt att hålla förklaringarna i minnet under läsningen.

¹¹² www.insamlingskontroll.se

Analys av årsredovisningar										
Kategori		RK	Un	RB	IM	HS	Ca	BF	HP	HSU
A	1	1	0	1	1	1	0	0	0	1
	2	0	1	0	1	1	0	0	1	1
B	3	1	1	1	1	1	1	1	1	1
	4	1	1	1	1	1	1	1	1	0
	5	0	0	0	0	1	0	1	1	0
C	6	1	1	1	1	0	1	1	0	1
	7	1	1	1	1	0	0	0	0	0
	8	1	0	1	0	0	0	0	0	0
	9	1	1	1	1	1	1	0	0	0
D	10	1	0	1	0	0	0	0	0	0
	11	0	0	0	0	1	0	1	0	0
	12	0	1	1	1	1	0	1	1	0
E	13	0	1	0	1	1	0	1	0	0
	14	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	15	1	1	1	1	1	1	0	1	1
E	16	1	1	1	1	0	0	0	0	0
	17	1	1	1	1	1	1	1	1	1
	18	0	1	1	1	1	1	1	0	1
	19	0	0	0	1	1	0	1	0	0
		11	12	13	14	13	7	10	7	7

4.2 Analysresultat

Resultatet av analysen presenteras kategori för kategori. I varje kategori pekas på både styrkor och svagheter i organisationernas redovisningar. Att resultatet presenteras på detta sätt beror på att läsaren lättare skall kunna jämföra organisationerna inom en viss grupp av frågor; till exempel hur organisationerna skiljer sig åt i sin redovisning av kostnader.

Resultatet kunde ha presenterats organisation för organisation och läsaren skulle då ha fått en bättre översikt över en specifik organisations redovisning. Vid övervägande av teknik föll dock valet på den först nämnda, eftersom det är relevant för läsaren att kunna se skillnaderna i olika biståndsorganisationers årsredovisningar.

Om inget annat anges är informationen hämtad från respektive organisations årsredovisning för 2006. (Se litteraturförteckning.)

4.2.1 Kategori A: Information om medlemmar och förvaltning

Kategori A behandlar organisationernas information om medlemmar (fråga 1) och förvaltning (fråga 2).

			RK	Un	RB	IM	HS	Ca	BF	HP	HSU
A	1	Finns medlemsinformation under egen rubrik?	1	0	1	1	1	0	0	0	1
	2	Finns förvaltningsinformation under egen rubrik?	0	1	0	1	1	0	0	1	1
			1	1	1	2	2	0	0	1	2

Fem organisationer (RK, RB, IM, HS, HSU) har medlemsinformation under egen rubrik. Hur utförlig denna information är varierar dock. Till exempel består Humana Sveriges information om medlemmar av endast en mening; ”Föreningen har under 2006 haft 84 betalande medlemmar”, medan till exempel Rädda Barnens information är betydligt mer utförlig. (Rädda Barnen har ett stycke om medlemmar där de tar upp bland annat förändringar och förnyelser av medlemskap.)

Två ideella föreningar, UNICEF och Caritas, saknar medlemsinformation under egen rubrik i sin årsredovisning.

Hungerprojektet, Hoppets Stjärna och Barnfonden är stiftelser och har därför inga medlemmar. Hoppets Stjärna har dock en annan typ av *medlemsinformation* i sin årsredovisning där de redovisar faddrar som medlemmar. Dessa medlemmar är således inte medlemmar i samma bemärkelse som till exempel Röda Korsets medlemmar. Vid bedömningen av Hoppets Stjärna gavs ändå poäng eftersom informationen är relevant och visar på organisationens utveckling vad gäller nya faddrar. Att Hungerprojektet och Barnfonden inte fått någon poäng i denna fråga betyder således inte att de är sämre än övriga organisationer. Möjligen kan läsaren tycka att detta är missvisande, men då frågan är ytterst relevant för ideella föreningar blev bedömningen att det var bäst att redovisa på detta sätt.

Fem organisationer (Un, IM, HS, HP, HSU) har förvaltningsinformation under egen rubrik. Liksom föregående fråga varierar kvaliteten i informationen. Hungerprojektet har till exempel utförlig förvaltningsinformation men under en något otydlig rubrik. Om läsaren lätt skall kunna hitta olika typer av information i årsredovisningen är det viktigt att rubrikerna är klara och överskådliga.

Fyra organisationer (RK, RB, Ca, BF) saknar förvaltningsinformation under egen rubrik.

4.2.2 Kategori B: Syfte och ändamål

Kategori B behandlar organisationens redovisning om syfte (fråga 3) och ändamålsuppfyllelse (fråga 4 och 5).

			RK	Un	RB	IM	HS	Ca	BF	HP	HSU
B	3	Finns organisationens syfte beskrivet?	1	1	1	1	1	1	1	1	1
	4	Finns det möjlighet att utläsa ändamålsuppfyllelse i icke-monetära termer?	1	1	1	1	1	1	1	1	0
	5	Är ändamålsuppfyllelse i icke-monetära termer tydligt och samlat?	0	0	0	0	1	0	1	1	0
			2	2	2	2	3	2	3	3	1

Samtliga organisationer beskriver sitt syfte i årsredovisningen. Utförligheten varierar, men den potentielle givaren har i varje årsredovisning möjlighet att se respektive organisations syfte.

Alla organisationer utom Humana Sverige har information i icke-monetära termer om vad som har uppnåtts i olika projekt. Exempel på detta är antal vaccin, hur många barn som har fått möjlighet till skolgång och antal nybyggda hus i katastrofområden.

Frågan om ändamålsuppfyllelse i icke-monetära termer är tudelad (fråga 4 och 5). Hoppets Stjärna, Barnfonden och Hungerprojektet har fått poäng i fråga 5 eftersom deras information är tydlig, väl samlad och lätt att hitta i årsredovisningen. Att just dessa organisationer har tydlig information kan bero på att de inte har så många olika projekt, vilket gör det lättare att sammanställa informationen på ett översiktligt sätt. Det borde dock finnas stora möjligheter för övriga organisationer att förbättra läsbarheten i denna fråga, trots deras många projekt och omfattande verksamhet.

4.2.3 Kategori C: Kostnader

Kategori C behandlar organisationernas redovisning av kostnader. Kostnader som ingår är kostnaden för olika projekt (fråga 6), insamlingskostnader (fråga 7 och 8) samt administrationskostnader (fråga 9 och 10).

			RK	Un	RB	IM	HS	Ca	BF	HP	HSU
C	6	Framgår kostnaden för olika projekt?	1	1	1	1	0	1	1	0	1
	7	Är insamlingskostnader definierade?	1	1	1	1	0	0	0	0	0
	8	Är insamlingskostnaderna tydligt monetärt specificerade?	1	0	1	0	0	0	0	0	0
	9	Är administrationskostnaderna definierade?	1	1	1	1	1	1	0	0	0
	10	Är administrationskostnaderna tydligt monetärt specificerade?	1	0	1	0	0	0	0	0	0
			5	3	5	3	1	2	1	0	1

Sju organisationer (RK, Un, RB, IM, Ca, BF, HSU) har information om hur mycket pengar som går till olika projekt. Återigen är informationens tydlighet och läsbarhet varierande. HSU:s information är till exempel bara delvis specificerad. Bland annat har de en stor kostnad för miljövard, men det är inte utskrivet vad som ingår i posten. Detta kan skapa frågetecken hos årsredovisningsläsaren.

Ett annat exempel är Caritas, som på ett tydligt sätt har specificerat kostnaderna för olika projekt, men inte specifikt för 2006, utan för den period projektet väntas pågå (vanligen 2-3 år). Vad projekten har kostat under året (och i förlängningen vilken prioritet projektet i dagsläget har) framgår ej.

Ett annat problem med att redovisa hur mycket av insamlade medel som går till respektive projekt uppkommer hos Hungerprojektet. I deras årsredovisning finns information om internationella Hungerprojektets olika projekt och alla medel insamlade i Sverige förs över till dessa. Hur fördelningen av insamlade medel görs går dock ej att utläsa eftersom denna fördelning görs internationellt.

Fyra av organisationerna (RK, Un, RB, IM) har definierat vad som ingår i insamlingskostnaderna. Av dessa har två stycken, Rädda Barnen och Röda Korset, tydligt monetärt specificerat sina insamlingskostnader i not. Rädda Barnen har dessutom skrivit ut hur mycket som betalades för en omfattande tv-reklamkampanj under året. Detta får anses som föredömligt eftersom givaren kan ha intresse av att få veta vad till exempel specifika kampanjer har kostat.

Fem organisationer (HS, Ca, BF, HP, HSU) har ingen definition av insamlingskostnader eller så undermålig information att årsredovisningsläsaren knappast har någon nytta av den.

Sex av organisationerna (RK, Un, RB, IM, HS, Ca) skriver ut vilka olika poster som ingår i administrationskostnaderna. Liksom i frågorna om insamlingskostnader är det även här Röda Korset och Rädda Barnen som på ett tydligt sätt delar upp kostnaderna i not (i monetära termer), och detta är anledningen till att dessa organisationer har fått poäng i fråga 10.

Tre organisationer ((BF, HP och HSU) definierar inte olika poster i administrationskostnader. En förbättring inom detta område kan öka årsredovisningens informationsvärde för den potentielle givaren.

4.2.4 Kategori D: Kontroll

Kategori D behandlar kontroll; dels extern kontroll av organisationerna (fråga 11 och 12), dels organisationernas egen kontroll av projekt och kontrakt med externa projektgrupper (fråga 13 och 14).

			RK	Un	RB	IM	HS	Ca	BF	HP	HSU
D	11	Framgår det om organisationen är medlem i FRII?	0	0	0	0	1	0	1	0	0
	12	Framgår det om organisationen har 90-konto?	0	1	1	1	1	0	1	1	0
	13	Framgår det om projekten kontrolleras?	0	1	0	1	1	0	1	0	0
	14	Framgår det om det finns kontrakt med externa projektgrupper?	0	0	0	0	0	0	0	0	0
			0	2	1	2	3	0	3	1	0

Sju av organisationerna (RK, Un, RB, IM, HS, BF, HP) är medlemmar i FRII, men bara två av dessa (HS och BF) har klargjort detta i årsredovisningen. Röda Korset nämner FRII och FRII:s framtagande av kvalitetskoden, men talar inte om att de är medlemmar. Möjligen kan det vara så att Röda Korset, som är en stor, väletablerad och välkänd organisation, tar för givet att årsredovisningsläsare och potentiella givare redan har ett stort förtroende för dem och förutsätter att de är medlemmar i FRII. Detta skall dock inte tas för givet eftersom varken organisationen eller dess omvärld är statisk. Samhället och dess normer förändras, nya givare tillkommer och nya krav ställs. Eftersom ett medlemskap i FRII innebär att organisationen klarar vissa av FRII ställda krav kan ett medlemskap ses som en sorts kvalitetsstämpel. Organisationerna borde därför vara angelägna om att i sin årsredovisning poängtera ett eventuellt medlemskap. Två organisationer, Humana Sverige och Caritas, är inte medlemmar i FRII.

Åtta av organisationerna hade under 2006 90-konto, men bara sex (Un, RB, IM, HS, BF, HP) informerar om detta i årsredovisningen. Röda Korset nämner SFI och SFI:s kontroller och granskningar, men inget om att de faktiskt har 90-konton.

Liksom i frågan om redovisning av medlemskap i FRII kan innehav av 90-konto ses som en kvalitetsstämpel och alltså något som organisationerna borde vara ivriga att informera årsredovisningsläsaren, och tillika potentielle givaren, om. En organisation (HSU) har inget 90-konto. (Caritas avslutade under år 2007 sitt 90-konto på egen begäran.)

Fyra av organisationerna (Un, IM, HS, BF) berättar om någon form av kontroll av projekten. Det finns olika varianter av denna kontroll. UNICEF har till exempel personal på plats som samarbetar med de lokala projekten. Individuell Människohjälp driver egna projekt och har alltså egen kontroll av desamma. Hoppets Stjärna har *kvalitetssäkrat* biståndsinsatserna och har genom detta fått total insyn i biståndskedjan. I Barnfondens fadderprojekt överförs 80 % av biståndet till landet där familjen bor, medan övriga gåvor går oavkortat till familjen.

Fem organisationer (RK, RB, Ca, HP, HSU) har otydlig eller ingen redovisning av hur projekten kontrolleras.

Ingen av organisationerna berättar om kontrakt eller liknande med lokala samarbetspartners eller externa projektgrupper. Eftersom kontrakt ökar möjligheten att kontrollera att insamlade medel hanteras på ett etiskt sätt bör sådana upprättas och redovisas.

4.2.5 Kategori E: Utformning och övrigt

Kategori E behandlar viss utformning av årsredovisningen samt vissa övriga aspekter som kan anses viktiga i sammanhanget (fråga 15-19).

			RK	Un	RB	IM	HS	Ca	BF	HP	HSU
E	15	Är resultaträkningen funktionsindelad?	1	1	1	1	1	1	0	1	1
	16	Innehåller årsredovisningen en kassaflödesanalys?	1	1	1	1	0	0	0	0	0
	17	Framgår det vilka redovisningsprinciper organisationen använder sig av?	1	1	1	1	1	1	1	1	1
	18	Finns nyckeltal utskrivna?	0	1	1	1	1	1	1	0	1
	19	Finns det möjlighet till jämförbarhet över tiden?	0	0	0	1	1	0	1	0	0
			3	4	4	5	4	3	3	2	3

Alla organisationer utom Barnfonden har en funktionsindelad resultaträkning. Barnfonden har istället valt en kostnadsslagsindelad resultaträkning, vilken inte ger samma information till årsredovisningsläsaren.

Humana Sverige har två olika resultatuppställningar, en som de kallar ”Föreningens resultat uppställt enligt SFI:s regler” och sedan även en kostnadsslagsindelad resultaträkning. De har dock lagt den kostnadsslagsindelade resultaträkningen tillsammans med balansräkningen. Varför denna dubbling av resultaträkningar har gjorts framgår ej.

Fyra organisationer (RK, Un, RB, IM) har kassaflödesanalys i sin årsredovisning. Dessa fyra organisationer är obligerade att ha kassaflödesanalys eftersom de är så stora. De övriga fem organisationerna (HS, Ca, BF, HP, HSU) har alltså inga legala krav på sig om kassaflödesanalys, men att ändå ha med en sådan hade varit informativt för årsredovisningsläsaren.

Samtliga organisationer har tydligt skrivit ut vilka redovisningsprinciper de använder sig av.

Sju organisationer (Un, RB, IM, HS, Ca, BF, HSU) har nyckeltal uträknade i årsredovisningen. Dock är kvaliteten på dessa mycket varierande. En del har flera tydliga och samlade nyckeltal (bland annat IM), medan andra bara har något enstaka (till exempel HSU). Två organisationer (RK, HP) har inga nyckeltal i sin årsredovisning. Röda Korset beskriver visserligen hur ett av SFI:s nyckeltal skall räknas ut, men det finns inget svar på uträkningen, vilket kan upplevas som förvirrande.

Tre organisationer (IM, HS, BF) har utskrivet olika nyckeltal för 5-6 år bakåt i tiden. Detta ökar givarens möjlighet att se hur organisationen har utvecklats och bidrar till att den kvalitativa egenskapen *jämförbarhet över tiden* förbättras.

4.3 Enkät till biståndsorganisationerna

Enkäterna till organisationerna består av två delar.¹¹³ Den första delen handlar om hur organisationernas redovisning har förändrats sedan Bokföringslagen (1999:1078) trädde i kraft, och den andra delen handlar om hur organisationerna tror att regeringens proposition (2006/07:27) kommer att påverka redovisningsarbetet och tydligheten i årsredovisningarna.

Sex av organisationerna har svarat på enkäten, Rädda Barnen, Individuell Människohjälp, Hoppets Stjärna, Caritas, Hungerprojektet och Humana Sverige. Två organisationer, Röda Korset och UNICEF har meddelat att de på grund av hög arbetsbörda tyvärr inte hinner svara. En organisation, Barnfonden, har inte svarat alls. Frågorna i den första delen av enkäten har endast besvarats av fem organisationer då Ann Kirsten, ekonomichef på Individuell Människohjälp, nyligen tillträtt posten som ekonomiansvarig och därför inte anser sig kunna svara på frågor ur ett historiskt perspektiv.

Tre av organisationerna anser inte att ikraftträdandet av BFL har påverkat deras sätt att arbeta då de redan innan följde BFL. Trond Narvestad (Humana Sverige) säger att sättet att arbeta inte har förändrats, men att det har blivit en viss ändring i redovisningen. Ann Neveling (Rädda Barnen) påpekar att framför allt framtagandet av FRII:s årsredovisningsmall, efter vilken de arbetar, har inneburit stora förändringar.

Alla organisationerna tycker att utvecklingen har varit positiv, om inte för den egna organisationen så i alla fall för branschen. De anser att redovisningskvalitén har förbättrats, och även att branschen har fått en ökad trovärdighet samt att biståndsorganisationer i allmänhet betraktas som mer seriösa än tidigare. Dock anser sig ingen av de tillfrågade organisationerna kunna se något direkt samband mellan den ökade insamlingen i Sverige och den ökade informationsskyldigheten.

Vad gäller den kommande lagändringen som innebär att gåvor, medlemsavgifter, bidrag och liknande räknas in i nettoomsättningen i resultaträkningen anser fyra av organisationerna att de inte kommer att påverkas, främst på grund av att de i princip inte har några andra inkomstkällor. Rädda Barnen, som är en stor organisation, håller på att

¹¹³ Se bilaga 2

undersöka hur de kommer att påverkas, och David Roos (Hoppets Stjärna) säger att de kommer att anpassa sig till det som ger det bästa informationsvärdet till deras givare. Informationen om intäkterna kan även i fortsättningen specificeras i not. Om en sådan specifikation görs kommer inte heller tydligheten i årsredovisningarna att påverkas, men det är upp till organisationerna om de vill tydliggöra sina intäkter eller inte.

4.4 Sammanfattning

Den information som enligt lag måste redovisas är inte alltid tillräcklig för att bidragsgivare ska kunna bilda sig en uppfattning om insamlingsorganisationernas verksamhet. Därför bör även vissa andra upplysningar också ges i årsredovisningarna. Den här analysen har undersökt hur mycket av sådan information som tas upp och, i viss mån, hur tydlig den är.

Första delen av analysen behandlar hur organisationerna har redovisat medlemsinformation och förvaltningsinformation. Bland dem som inte skriver ut medlemsinformation är två stiftelser, och de kan inte ha medlemmar. I de årsredovisningar där informationen finns med är mängden och kvaliteten på denna information mycket skiftande.

Vidare undersöks om organisationernas syften beskrivs och hur väl de uppfyller ändamålen. Alla organisationerna är bra på att beskriva sitt syfte, och även ändamålsuppfyllelse skrivs ut. Dock är det endast tre organisationer som kan anses ha den senare informationen tydlig och samlad.

Därefter frågas efter hur kostnaderna redovisas, om det går att utläsa vart de donerade pengarna tar vägen. Även kostnadsredovisningen skiljer sig åt i kvalitet och utförlighet. Bäst på att redovisa sina kostnader är två stora organisationer, Röda Korset och Rädda Barnen.

Fjärde kategorin handlar om kontroll av de externa projekten och slutligen undersöks vilken övrig information som finns med, som till exempel resultaträkningens utformning, kassaflödesanalyser och eventuella nyckeltal. Förvånande är att endast två (av sju) av

organisationerna informerar om att de är medlemmar i FRII, och endast sex (av åtta) informerar om att de har 90-konton. Kassafloedesanalyser inkluderas endast av de organisationer som är så stora att de enligt lag måste ha med en sådan i årsredovisningen. I den mån nyckeltal skrivs ut är informationen och möjligheten att jämföra mycket olika.

Den organisation som har fått högst betyg i den här analysen fick 14 poäng av 19 möjliga, (IM) och de organisationer som har fått lägst fick 7 poäng av 19 möjliga (HP, Ca, HSU). Organisationernas svar på den utskickade enkäten visar att de anser att BFL (11199:1078) har bidragit till ökad trovärdighet i branschen, men ingen kan se något specifikt samband mellan detta och den ökade insamlingen i Sverige. Vidare anser de att den kommande lagändringen rörande intäktsredovisningen kan påverka tydligheten negativt, om inte organisationerna väljer att tydliggöra intäkterna i not.

Sammanfattningsvis kan sägas att det råder viss variation i biståndsorganisationernas redovisning. En diskussion om dessa variationer återfinns i kapitel 5.

5 Slutdiskussion

I det avslutande kapitlet redogörs för de slutsatser som har dragits. Här beskrivs även reflektioner över studien samt förslag till fortsatta studier.

5.1 Inledning

Den här studien har jämfört årsredovisningarna från nio olika biståndsorganisationer. Gemensamt för dessa organisationer är att de är belägna i Sverige och arbetar med projekt i utvecklingsländer. Dock är det en viss spridning i storlek och hur länge de har funnits i Sverige. Det ingår både ideella föreningar och stiftelser i urvalet.

De faktorer som har studerats är främst vilken information som går att hitta, och hur de olika organisationernas årsredovisningar skiljer sig åt. Nedan redogörs för de slutsatser som har dragits med hjälp av empiri och analyser.

5.2 Forskningsfrågan besvaras

Frågan som ställdes i denna undersökning var vilket informationsvärde biståndsorganisationers årsredovisningar har för givaren. Årsredovisningarnas informationsvärde ur ett givarperspektiv varierar mellan organisationerna. Varför viss information utelämnas, om det är ett medvetet val eller ej, kan den här typen av analys inte klargöra. Endast spekulativa svar kan ges. Dock har enkätsvaren visat att organisationerna är positiva till den ökade informationsskyldigheten som införandet av BFL (1999:1078) har inneburit.

Alla biståndsorganisationer i den här undersökningen redovisar den information som lagen kräver. Dock är det så att eftersom lagen bygger på att lyfta fram viktig information för vinstdrivande företags intressenter, så var det framför allt relevant att se vilken övrig information årsredovisningarna innehåller.

Över lag är biståndsorganisationerna bra på att skriva ut sitt syfte i årsredovisningen, och även på att redovisa ändamålsuppfyllelse i ickemonetära termer. Detta kan till exempel vara hur många skolor som har byggts eller som drivs, hur många vaccin som distribuerats och liknande. Dock varierar det hur tydlig och samlad den här informationen är. De organisationer i vilkas årsredovisningar detta är lättast att hitta är Hoppets Stjärna, Barnfonden och Hungerprojektet. Gemensamt för dessa är att de har relativt få olika projekt, och detta kan vara anledningen till att de har informationen mer tydlig och samlad. Humana Sverige är den enda av organisationerna som inte har redovisat den här typen av information alls, vilket kan skapa stora frågetecken hos årsredovisningsläsaren.

De studerade organisationerna är mindre bra på att skriva ut om de har någon form av kontroll eller kontrakt med de olika lokala projekten. Endast fyra organisationer skriver om någon form av kontroll av projekten, och ingen nämner om det finns skriftliga kontrakt med mottagarna. Om detta beror på att kontroll och kontrakt upplevs som självklara företeelser av organisationerna, eller om de är av så undermålig grad att de väljer att inte redovisa dem, är frågor som kan väckas hos givaren. Alternativt har biståndsorganisationerna inte insett vikten av att redovisa projektkontroll.

Förvånande är att trots att sju av organisationerna är medlemmar i FRIL, är det bara två av dem som informerar om detta i årsredovisningen. Bättre är de på att informera om innehavet av 90-konton, men både Röda Korset och Caritas saknar även den informationen. Detta är ett område på vilket organisationerna lätt kan förbättra sig; om de innehar 90-konto så bör de redogöra för detta. Humana Sverige har en del information om SFI, och även en uppställning av resultatet som de benämner "Föreningens resultat uppställt enligt SFI:s regler".¹¹⁴ Vidare skriver de under framtida utveckling att "på längre sikt bör nya metoder för insamling av pengar till projekten utvecklas, t ex genom pengainsamling vi 90-konto."¹¹⁵ Detta kan anses vilseledande för läsaren, eftersom Humana Sverige i dagsläget är långt ifrån att uppfylla SFI:s krav för att få ha ett 90-konto. Till exempel säger Eva Birath, kanslichef på SFI, i en artikel i Svenska Dagbladet att Humana Sverige är långt ifrån att uppfylla SFI:s krav på att 75 % av insamlade medel skall gå till ändamålet enligt SFI:s sätt att räkna.¹¹⁶

¹¹⁴ Humana Sverige, *Årsredovisning 2006*

¹¹⁵ Humana Sverige, *Årsredovisning 2006*

¹¹⁶ Svenska Dagbladet, *Inget hindrar oseriös insamling*

De tre organisationer som fått bäst poäng i den här undersökningen är Individuell Människohjälp följt av Hoppets Stjärna och Rädda Barnen. Det är två medelstora organisationer och en stor. En av dessa är en stiftelse. Att två mellanstora organisationer toppar undersökningen kan bero på att de har mer att vinna på en bra och tydlig årsredovisning än de stora, eftersom de större redan är relativt välkända. Att ingen liten organisation finns med bland de tre bästa kan bero på att de har mindre resurser och inte kan lägga ner lika mycket tid och arbete på sin årsredovisning.

De tre organisationer som fått sämst poäng är Humana Sverige, Caritas och Hungerprojektet. Eftersom Humana Sverige och Caritas inte är medlemmar i FRII förlorar de poäng, men även om de fått poäng på den frågan hade de legat i botten. Hungerprojektet missar på samma sätt poäng på frågan om medlemsinformation eftersom det är en stiftelse och därför inte kan ha medlemmar. Detta innebär att det är en mellanstor och två små organisationer som har fått minst poäng, vilket kan bekräfta att de mindre organisationerna med mindre resurser också har mindre informativa årsredovisningar.

Det har i den här studien inte framkommit någon märkbar skillnad mellan ideella föreningar och stiftelser. Skillnaderna verkar snarare bero på organisationernas storlek. De mellanstora organisationerna tenderar att ha mest relevant och lättåtkomlig information. De större organisationerna tenderar att ha så mycket fakta att det blir svårt att hitta den information som eftersöks. Bättre rubriceringar skulle kunna lösa en del av det problemet.

5.3 Studiens teoretiska bidrag

Den ekonomiska utvecklingen i Sverige under 1900-talet har främst fokuserat på vinstdrivande företag, framför allt inom industrin. Detta har gjort att de icke vinstdrivande organisationerna har haft en tillbakadragen roll.¹¹⁷ Dagens regler och principer för redovisning är därför utvecklade för att passa de vinstdrivande företagen och tillgodose informationsbehovet hos deras ägare och externa finansörer. Detta innebär att de icke vinstdrivande organisationerna måste anpassa sin redovisning efter dessa regler trots att syfte och intresser, och därmed också den efterfrågade redovisningsinformationen,

¹¹⁷ Jönsson, Sten, *Role Making for Accountancy while the State is Watching*, Accounting, Organizations and Society, Vol. 16, No. 5/6, pp. 521-546, 1991

skiljer sig åt. Organisationerna själva anser att införandet av BFL, vilken ökade informationsskyldigheten, också har ökat branschens trovärdighet.

Genom att skapa en offentlig debatt rörande biståndsorganisationers årsredovisningar kan icke vinstdrivande organisationer få en mer framskjuten roll. Att lyfta fram denna typ av organisationer gör att även de mindre organisationerna når ut till allmänheten, trots begränsade resurser. En sådan debatt kan också belysa de förväntningar allmänheten har på biståndsorganisationerna, och hur väl organisationerna lever upp till dessa förväntningar. Detta gör det lättare för bidragsgivarna att själva skilja ut vilka organisationer de har mest förtroende för, mindre seriösa organisationer kan förlora bidrag och en del av dem kan i längden komma att försvinna helt. På så sätt ökar branschens trovärdighet ytterligare. Även kunskapsnivån för vilken information som efterfrågas av bidragsgivarna kan öka. Genom att inkludera sådan information i årsredovisningarna blir dessa mer förtroendeskapande, och även eliminera känslan av oordning i redovisningen. Denna undersökning ger ett bidrag till debatten genom att peka på graden av informationsvärde i biståndsorganisationers årsredovisningar.

5.4 Reflektioner över studien

På grund av årstiden var det svårt att få organisationerna att ställa upp på intervjuer, och därför hade det varit bättre att skriva en sådan här uppsats vid en annan tidpunkt. Det blev nu ett visst svarsbortfall i enkäterna, vilket påverkar resultatet.

Det hade också varit en bra idé att till viss del ändra arbetsgången. Om mindre tid lades i början på litteraturkapitel och metodkapitel, och i stället lades på analyserna, så hade möjligheterna för enkätsvar ökat. Analyserna av årsredovisningarna behövde göras innan enkätfrågorna kunde formuleras, för att veta vad som var av intresse att efterfråga. Om enkäterna skickats tidigare hade chanserna att fler haft tid att svara ökat och det skulle ha varit positivt för studien som helhet.

5.5 Förslag till fortsatta studier

Den här uppsatsen riktar in sig på att från ett givarperspektiv se på informationen i biståndsorganisationernas årsredovisningar. Framför allt har resultaträkning,

förvaltningsberättelse och övrig information varit av intresse för den här studien. Både ideella föreningar och insamlingsstiftelser har granskats.

Det skulle vara givande att mer djupgående undersöka hur redovisningsprofessionen ser på årsredovisningarna i dessa organisationer. De flesta större revisionsbyråer har personal som är specialiserade på just detta område, och mer djupgående intervjuer skulle kunna göras med dessa. Det skulle också vara betydelsefullt att i en sådan studie ta reda på hur redovisningsprofessionen anser att regler och principer skulle kunna anpassas för att bättre passa icke vinstdrivande organisationer och ytterligare lyfta fram den information som är viktig i deras årsredovisningar.

Det kan även vara relevant att genomföra intervjuer med biståndsorganisationer för att ta reda på vad de anser bör göras för anpassa reglerna efter deras behov.

Litteraturförteckning

Publicerade källor

Böcker

Artsberg, Kristina (2003) *Redovisningsteori, -policy och -praxis*. Liber Ekonomi, 2003

Bryman, Alan, Bell, Emma (2005) *Företagsekonomiska forskningsmetoder*. Malmö: Liber Ekonomi, 2005

Gustafson, Agneta (2006) *Normer och praxis: tre ideella föreningar och deras redovisning*. Göteborg : BAS, 2006 (Kungälv : Grafikerna Livréna)

Gustafson, Agneta (2006) *Normer och praxis. [2], En pilotstudie av redovisningen i 39 insamlingsorganisationer: fallstudier av tre ideella föreningar och deras redovisning*. Göteborg : BAS, 2006 (Kungälv : Grafikerna Livréna)

Hemström, Carl, Giertz, Magdalena (2007), *Föreningar, om ekonomiska och ideella föreningar samt något om stiftelser*. LitteraturCompagniet AB

Falkman, Pär; under medverkan av Hedlin, Anna, (2000) *Teori för redovisning*. Lund: Studentlitteratur, 2000

Fukuyama, Francis (1996) *Trust, the social virtues and the creation of prosperity*, Simon & Schubster Inc

Johansson, Inga-Lill, Jönsson, Sten, Solli, Rolf, red. (2006) *Värdet av förtroende*, Studentlitteratur

Lundén, Björn (1996) *Nya årsredovisningslagen*, Björn Lundén Information AB

Rose-Ackerman, Susan (2006) *Corruption and government; Causes, consequences and reform*, Cambridge University Press

Strauss, Anselm, Corbin, Juliet (1990) *Basics of Qualitative Research*, Sage Publications Inc.

Artiklar och rapporter

Jönsson, Sten, *Role Making for Accountancy while the State is Watching*, Accounting, Organizations and Society, Vol. 16, No. 5/6, pp. 521-546, 1991

Precht, Elisabeth, *En komplex sektor – som har blivit bättre på redovisning*, Balans nr.3, 2006, s. 23-25

Puxty, A.G., Willmott, Hugh C., Cooper, David J., Lowe, Tony, *Modes of Regulation in Advanced Capitalism: Locating Accountancy in Four Countries*, Accounting, Organizations and Society, Vol.12, No. 3, pp. 273-291, 1987.

Torkelsson, Hans & Törning, Eva *Ideella föreningar och ÅRL*, Balans nr 5, 2000

Törning, Eva, Wall, Inga, Zachrisson, Erik, *God redovisningsred i insamlingsorganisationer*, Balans nr 3/01, 2001

Oegentligheter inom bistånd (RiR 2007:20), Riksdagstryckeriet

Givande och syn på insamlingsorganisationer bland allmänheten, Exquiro Market Research, (på uppdrag av FRII) 2005

Regelverk

Bokföringslag (1999:1078)

Stiftelselag (1994:1220)

Årsredovisningslag (1995:1554)

Internationell redovisningsstandard i Sverige: IFRS/IAS 2007. Stockholm: FAR förlag, 2007

Regeringens proposition 2006/07:27 *Begreppet nettoomsättning i bokföringslagen och årsredovisningslagen*

Elektroniska källor

Barnfonden (åtkomst 2007-12-12)

www.barnfonden.se

Bolagsverket (åtkomst 2007-11-12)

www.bolagsverket.se

Caritas (åtkomst 2007-12-12)

www.caritas.se

Frivilligorganisationernas insamlingsråd (åtkomst 2007-11-12)

www.frii.se

Hoppets Stjärna (åtkomst 2007-12-12)

www.hoppetsstjarna.se

Humana Sverige (åtkomst 2007-12-12)

www.humanasverige.org

Hungerprojektet (åtkomst 2007-12-12)

www.hungerprojektet.se

Individuell Människohjälp (åtkomst 2007-12-12)

www.manniskohjalp.se

Nationalencyklopedin (åtkomst 2007-11-25)

www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=679214

Riksrevisionsverket (åtkomst 2007-11-15)

www.riksrevisionen.se

Rädda Barnen (åtkomst 2007-12-12)

www.rb.se

Röda Korset (åtkomst 2007-12-12)

www.redcross.se

Skatteverket (åtkomst 2007-11-12)

www.skatteverket.se

Statistiska centralbyrån (åtkomst 2007-12-19)

www.scb.se

Stiftelsen för insamlingskontroll (åtkomst 2007-11-12)

www.insamlingskontroll.se

Svenska Dagbladet (åtkomst 2007-12-21)

www.svd.se

UNICEF (åtkomst 2007-12-12)

www.UNICEF.se

Bilaga 1 - Verksamhetsbeskrivning

Röda Korset

Röda Korset arbetar med att lindra mänskligt lidande i hela världen. De arbetar bland annat i områden som har drabbats av krig eller naturkatastrofer, både med katastrofhjälp och förebyggande insatser. De arbetar även med hälsa och social omsorg i lokalsamhället. Röda Korset har ett världsomspännande nätverk, och är religiöst och politiskt obundet.¹¹⁸

UNICEF

UNICEF står för United Nations Children's Fund. De arbetar på uppdrag av FN med barns rättigheter. De driver utvecklingsprojekt för utsatta barn där de arbetar med att ge barn bra hälsovård, rent vatten, grundläggande utbildning och skydd mot våld och övergrepp.¹¹⁹

Rädda Barnen

Rädda Barnen har sin verksamhet både i Sverige och utomlands. Organisationen arbetar med barns rättigheter i alla typer av situationer. De bidrar i samband med krig och naturkatastrofer, men arbetar även med hälsa och miljö, utbildning, mot barnarbete, barnfattigdom och med många andra projekt för att fler barn ska kunna växa upp i en trygg miljö.¹²⁰

Individuell Människohjälp

Individuell Människohjälp arbetar främst med att stödja människor som lever i fattigdom och utanförskap. De arbetar med projekt som berör hälsa, utbildning och försörjning, och insatserna är i form av hjälp till självhjälp och att starta nya verksamheter i liten skala.

¹¹⁸ www.redcross.se

¹¹⁹ www.UNICEF.se

¹²⁰ www.rb.se

Organisationen är inspirerad av kristna värderingar, men hjälper alla oavsett religion och politisk övertygelse.¹²¹

Hoppets Stjärna

Hoppets stjärna arbetar för att hjälpa barn och deras omgivning. De arbetar främst med förskolor och skolor. Utöver katastrofhjälp riktar projekten in sig på utbildning, distribution av näringsrik mat, hälsa och omsorg. De arbetar även med byutveckling för bättre levnadsförhållanden för både vuxna och barn. Hoppets Stjärna är oberoende, men bygger på kristna värderingar.¹²²

Caritas

Caritas viktigaste arbetsområden inom långsiktigt utvecklingssamarbete är mänskliga rättigheter och demokrati, utbildning, flyktingarbete och återuppbyggnad efter krig. Målgruppen är människor som blivit drabbade av svåra situationer som krig och naturkatastrofer, folk som är på flykt och lever i flyktingläger. Caritas är katolska kyrkans biståndsorganisation.¹²³

Barnfonden

Barnfonden arbetar främst med att förmedla fadderskap till utsatta barn i utsatta delar av Afrika, Asien och Latinamerika.¹²⁴

Hungerprojektet

Hungerprojektet arbetar med att hjälpa fattiga och hungriga människor att lösa sina problem själva på ett sätt som fungerar långsiktigt i deras miljö. Det kan till exempel vara hjälp med att påverka politiska beslut, tjäna tillräckligt med pengar, utbilda sig och producera egna förnödenheter. Organisationen är politiskt och religiöst obunden.¹²⁵

Humana Sverige

¹²¹ www.manniskohjalp.se

¹²² www.hoppetsstjarna.se

¹²³ www.caritas.se

¹²⁴ www.barnfonden.se

¹²⁵ www.hungerprojektet.se

Humana Sverige (tidigare UFF) arbetar med projekt i Afrika och Asien. Deras mest kända projekt är kampen mot AIDS i Zimbabwe. Organisationen samlar in kläder som sedan doneras till projekt i Afrika eller säljs vidare i second hand butiker. Vinsten som organisationen får in från butikerna används till olika utvecklingsprojekt.¹²⁶

¹²⁶ www.humanasverige.org

Bilaga 2 – Frågor till biståndsorganisationer

Frågor om redovisning i biståndsorganisationer

Namn:

Arbetsplats:

Befattning:

1. Bokföringslagen (1999:1078) började gälla 1/1 2000, 1/1 2001 för ideella föreningar. Har det förändrat något i Ert sätt att arbeta inom Er organisation jämfört med tidigare?
2. Har denna förändring varit positiv för Er organisation?
3. Har Ni märkt om den ökade informationsskyldigheten har ökat allmänhetens vilja att donera?

Regeringens proposition (2006/07:27) träder i kraft den 1 maj 2007, och tillämpas det räkenskapsår som inleds närmast efter 30 april 2007. Lagändringen innebär att gåvor, medlemsavgifter, bidrag och liknande inte längre tas upp som egna poster i resultaträkningen, utan räknas in i nettoomsättningen.

4. Hur tror Ni att lagförändringen kommer att påverka Ert redovisningsarbete?
5. Hur tror Ni att lagförändringen påverkar tydligheten i årsredovisningarna?